

Panteia

Research to Progress

Research voor Beleid | EIM | NEA | IOO | Stratus | IPM

Financieringsmonitor 2014-1

**Onderzoek naar de financiering van het
Nederlandse bedrijfsleven**

Dit onderzoek is gefinancierd door het ministerie van Economische Zaken

Ro Braaksma; Wim Verhoeven; Lia Smit; Tommy Span

Zoetermeer, 28 April 2014

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
2	De financiële positie van het bedrijfsleven in 2012	7
2.1	De financiële positie in beeld gebracht	7
2.2	Balansstructuur en financiële prestaties van het bedrijfsleven	8
2.3	Balansstructuur en financiële prestaties naar sector	11
2.4	Balansstructuur en financiële kengetallen naar grootteklasse	14
2.5	Ontwikkeling balansstructuur en kengetallen 2008-2012	16
2.6	De belangrijkste punten op een rijtje	19
3	Kredietfinanciering gezocht	20
3.1	Benutten beschikbare kredietruimte	20
3.2	Zoeken van externe financiering	20
3.3	Waarom géén financiering gezocht?	22
3.4	Bron van gezocht vreemd vermogen	23
3.5	Verkrijgen vreemd vermogen en redenen afwijzing	23
3.6	Bekendheid met overheidsregelingen	28
3.7	De belangrijkste punten op een rijtje	30
4	Eigen vermogen	31
4.1	Keuze om (niet) te financieren met eigen vermogen	31
4.2	Financiering krijgen, en redenen indien <i>niet</i> geslaagd	33
4.3	Ontwikkeling eigen vermogen	34
4.4	De belangrijkste punten op een rijtje	36
5	Afhandeling en voorwaarden	37
5.1	Afhandeling	37
5.2	Rente	37
5.3	Onderpand	38
5.4	Financieringsvoorwaarden banken	38
5.5	Acceptatiecriteria van banken voor kredieten MKB en GB	40
5.6	Aanpassing van eigen betalingsvoorwaarden	40
5.7	De belangrijkste punten op een rijtje	41
6	Verwachte financieringsbehoefte	43
6.1	Financieringsbehoefte	43
6.2	Doel van te zoeken financiering	44
6.3	Bron van te zoeken financiering	44
6.4	Verwachte slaagkans bij verkrijgen van financiering	45
6.5	Relatie slaagkans met gezocht bedrag	47
6.6	Alternatieve bronnen van financiering?	47
6.7	De belangrijkste punten op een rijtje	49
7	Solvabiliteit	51
7.1	De solvabiliteit naar bedrijfsgrootte	51
7.2	Financiering, slaagkans en solvabiliteit	51
7.3	De belangrijkste punten op een rijtje	52

8	Financieringsbehoefte NL bedrijfsleven	53
8.1	Totaalbedragen	53
8.2	Gezocht financieringsbedrag naar omvang bedrijf	54
8.3	De belangrijkste punten op een rijtje	54
9	Snelle groeiers versus overige bedrijven	55
10	Belangrijkste uitkomsten en verschillen met de eerste meting van 2013	57
10.1	Uitkomsten	57
10.2	Verschillen met de eerste meting van 2013	58
Bijlage 1	Vragenlijst	59
Bijlage 2	Onderzoeksverantwoording en kenmerken respondenten	65
Bijlage 3	Tabellen naar omzetklasse	69

1 Inleiding

De financierbaarheid van het Nederlandse bedrijfsleven is voor het ministerie van Economische Zaken (EZ) een belangrijk punt van aandacht. Voldoende bedrijfsfinanciering is een noodzakelijke voorwaarde voor het continueren en groeien van bedrijven in Nederland. Zeker in het huidige economische klimaat is groei gewenst. Hier komt bij dat de komende jaren nieuwe eisen aan de kredietwaardigheid van banken worden gesteld die gevolgen kunnen hebben voor de beschikbaarheid van bedrijfsfinanciering. Naar aanleiding hiervan heeft de Commissie Hoek medio 2013 een aantal aanbevelingen geformuleerd om bedrijfsfinanciering voor met name kleinere bedrijven te verbeteren¹.

Om de ontwikkeling van de financiering van bedrijven te volgen, heeft het ministerie van EZ aan Panteia opdracht verleend voor een halfjaarlijkse financieringsmonitor. Met de gegevens die dat oplevert, kan inzicht worden verkregen in de behoefte van ondernemers aan financiering en in de wijze waarop in die behoefte wordt voorzien. Dit stelt het ministerie van EZ in staat goed in te spelen op behoeften en trends.

Deze rapportage behandelt de uitkomsten van de eerste meting van 2014, uitgevoerd in februari 2014.

Leeswijzer

Er wordt achtereenvolgens aandacht besteed aan:

- de financiële positie van bedrijven naar grootteklasse en bedrijfstak (hoofdstuk 2),
- het zoeken naar financiering en in het bijzonder vreemd vermogen, bron en doel, bekendheid met en eventueel gebruik van overheidsregelingen (hoofdstuk 3),
- dezelfde punten voor eigen vermogen, inclusief de ontwikkeling van het eigen vermogen (hoofdstuk 4),
- afhandeling van aanvragen en voorwaarden voor leningen (hoofdstuk 5),
- de voor het komende jaar verwachte financieringsbehoefte en slaagkans (hoofdstuk 6),
- de solvabiliteit, in samenhang met kenmerken van bedrijven zoals de slaagkans van hun financieringsaanvraag (hoofdstuk 7),
- kwantificering van de financieringsbehoefte van het bedrijfsleven in Nederland (hoofdstuk 8),
- snelle groeiers: een aparte analyse van bedrijven die de afgelopen drie jaar met ten minste 60% zijn gegroeid (hoofdstuk 9),
- samenvatting van de voornaamste uitkomsten, en de verschillen met de eerste meting van 2013 (hoofdstuk 10),
- in de Bijlagen is achtereenvolgens de vragenlijst te vinden (Bijlage I), de onderzoeksverantwoording (Bijlage II) en de belangrijkste tabellen naar omzetklasse (in plaats van naar werkgelegenheidsklasse zoals elders in het rapport: Bijlage III)

¹ Commissie Hoek, *Verkenning MKB-financiering*, Den Haag (Catshuisoverleg), juli 2013.

2 De financiële positie van het bedrijfsleven in 2012

Het doel van deze monitor is een helder en eenduidig beeld te geven van de behoefte aan financiering die leeft onder het Nederlandse bedrijfsleven en de mate waarin het in staat is in deze behoefte te voorzien. Dit hoofdstuk schetst eerst een achtergrond: een beeld van de financiële positie van het bedrijfsleven in 2012, uitgesplitst naar sector en grootteklasse. Dit dient als achtergrond waartegen de ontwikkelingen die in de rest van de monitor besproken worden spelen.

De opbouw van dit hoofdstuk is als volgt. Eerst wordt een afbakening gegeven, waarin de gebruikte kengetallen worden besproken, evenals de gehanteerde definities voor de sectoren en de grootteklassen. Vervolgens wordt eerst het brede perspectief gegeven: de balansstructuur en financiële kengetallen van heel het niet-financiële bedrijfsleven. De daaropvolgende analyses herhalen dit voor een uitsplitsing naar respectievelijk sectoren en grootteklassen. In een laatste verdiepingsslag wordt de ontwikkeling over de tijd bekeken. In Bijlage 2 is een uiteenzetting te vinden van de methodologie gebruikt om de data te vergaren en te bewerken.

2.1 De financiële positie in beeld gebracht

De financiële stand van zaken van het Nederlandse niet-financiële bedrijfsleven² in 2012 wordt beschreven aan de hand van acht kengetallen. Deze kengetallen geven de verdeling van de balans en financiële prestaties op een heldere en vergelijkbare manier weer. De precieze opbouw en berekeningswijze van de kengetallen is opgenomen in bijlage 2 van de rapportage (tabel B2.3). De volgende kengetallen worden in dit hoofdstuk onderscheiden:

- aandeel vaste activa
- aandeel vlottende activa
- aandeel eigen vermogen
- aandeel lang vreemd vermogen
- aandeel kort vreemd vermogen
- solvabiliteit
- liquiditeit (*current ratio*)
- rentabiliteit eigen vermogen

De aandelen van de balansposten geven hun respectievelijke vertegenwoordiging in het balanstotaal. De drie financiële indicatoren meten ieder een ander aspect van het financiële wel en wee van het bedrijfsleven. De solvabiliteit geeft een indicatie van hoe goed bedrijven in staat zijn aan hun verplichtingen op lange termijn te voldoen. De liquiditeit doet hetzelfde voor de korte termijn. De rentabiliteit van het eigen vermogen geeft een benadering van de winstgevendheid van bedrijven.

Afbakening sectoren en grootteklassen

Een beeld wordt geschetst voor het totaal van het Nederlandse niet-financiële bedrijfsleven en vervolgens wordt dit nog eens uitgesplitst naar totaalcijfers voor sectoren en grootteklassen. Acht sectoren worden onderscheiden. Dit zijn de landbouw, industrie (incl. delfstoffenwinning en nutsbedrijven), bouwnijverheid, handel, horeca, vervoer, zakelijke diensten (incl. ICT) en overige diensten. Drie

² Het particuliere bedrijfsleven exclusief financiële instellingen, het verzekeringswezen, onroerend goed en de zorg. In tegenstelling tot de verdere hoofdstukken is dit inclusief de bedrijven zonder personeel.

grootteklassen worden onderscheiden, te weten het kleinbedrijf, middenbedrijf en grootbedrijf. Op basis van het aantal werkzame personen liggen de tussenliggende grenzen op 50 en 250. Op basis van jaarlijkse netto omzet liggen de tussenliggende grenzen op 10 en 50 miljoen euro.

Niet-rechtspersonen

Binnen het kleinbedrijf wordt een nader onderscheid gemaakt tussen rechtspersonen (bijv. BV's en NV's) en niet-rechtspersonen (bijv. VOF en eenmanszaken). Dit onderscheid wordt gemaakt, omdat deze laatste groep een wezenlijk andere balansstructuur heeft. In deze rechtsvorm is de ondernemer hoofdelijk aansprakelijk voor alle schulden en maakt het persoonlijk vermogen feitelijk deel uit van het vermogen van de onderneming.

2.2 Balansstructuur en financiële prestaties van het bedrijfsleven

De balans maakt de structuur van een bedrijf inzichtelijk. Wat zijn de bezittingen van het bedrijf en hoe worden deze gefinancierd? De balans bestaat uit twee zijden. Aan één kant staan de bezittingen van het bedrijf: de activa. Aan de andere kant staan de middelen waarmee deze bezittingen zijn betaald: de passiva. Per definitie zijn de twee zijden van de balans met elkaar in evenwicht. Het vermogen van een bedrijf is altijd even groot als de optelsom van haar bezittingen.

Bedrijfsbezittingen

De activa worden ingezet om de bedrijfsactiviteiten uit te voeren en om de continuïteit van de onderneming te waarborgen. Binnen de bezittingen wordt traditioneel een onderscheid gemaakt op basis van de levensduur. Als activa in meerdere opvolgende productieprocessen kunnen worden ingezet, zijn het vaste activa. Voorbeelden zijn het bedrijfspand, grond in bezit van het bedrijf en machines. Maar ook immateriële zaken als de merknaam of een patent behoren tot de vaste activa. Worden activa binnen een enkel productieproces verbruikt, zijn het vlottende activa. Voorbeelden zijn voorraden, kortlopende vorderingen op klanten en liquide middelen zoals kasgeld. In de praktijk ligt de grens tussen vast en vlottend vaak op een jaar.

Vermogensstructuur

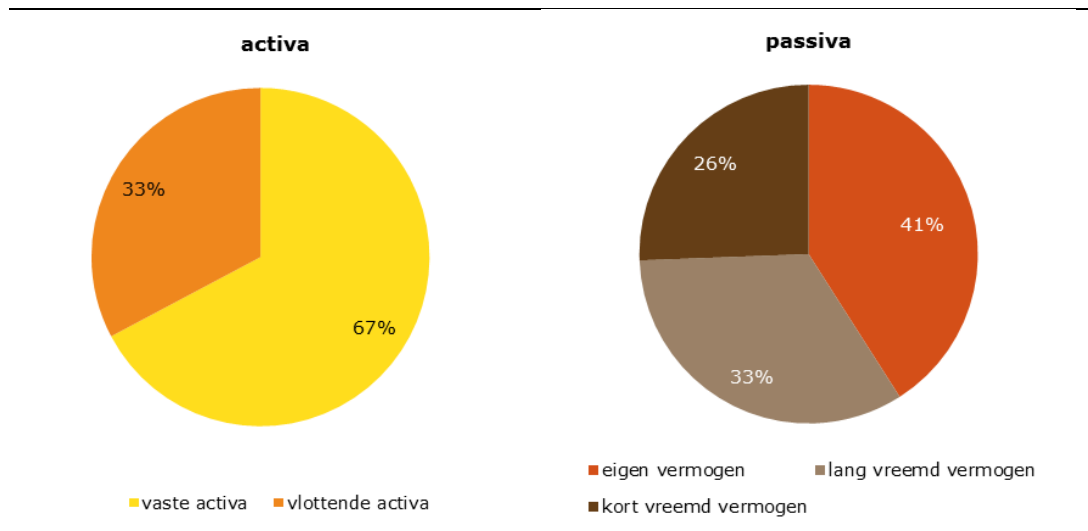
De bezittingen van een bedrijf worden gefinancierd met het vermogen. Een deel van dit vermogen bestaat uit gestort kapitaal dat door de eigenaren van de onderneming is ingelegd bij de oprichting van het bedrijf en uit het aandelenkapitaal dat eventueel is uitgebreid na een aandelenemissie. Dit is het eigen vermogen. Het eigen vermogen vertegenwoordigt de claims die de eigenaren van de onderneming bezitten. De rest van het vermogen wordt extern aangetrokken. Dit is het vreemd vermogen. Vreemd vermogen bestaat uit onder meer uit leningen, obligaties en handelscrediteuren en kan naar looptijd worden ingedeeld in lang en kort vreemd vermogen.

Afstemmen van de vermogensstructuur op de aard van de bezittingen

De balans geeft inzicht in de verhoudingen tussen de vaste en vlottende aard van de activa en tussen het eigen en vreemd vermogen. Voor bedrijven is het zaak deze verhoudingen goed in de gaten te houden en de financieringsmix zoveel mogelijk aan te laten sluiten op de aard van de bezittingen. In de regel worden vaste activa zoveel mogelijk met eigen vermogen en lang vreemd vermogen gefinancierd en vlottende activa met kort vreemd vermogen. Omdat ook de vlottende activa een zekere vaste kern hebben (er is altijd wel een bepaalde hoeveelheid vlottende activa in het bedrijf aanwezig), worden deze ook deels met eigen vermogen of lang vreemd vermogen gefinancierd. In een financieel gezonde onderneming is de omvang van de vlottende

activa dus groter dan die van het kort vreemd vermogen. In die gevallen is ook het werkkapitaal³ positief. Wanneer bedrijven minder gemakkelijk een langlopende lening kunnen krijgen, bijvoorbeeld door hun geringe omvang of omdat zij in een bepaalde sector actief zijn, moeten zij noodgedwongen een deel van hun investeringen in vaste activa met kort vreemd vermogen financieren. Dit is vaak niet alleen duurder, het leidt ook tot een negatief werkkapitaal. In figuur 2.1 wordt een grafische weergave van de balansstructuur van het Nederlandse niet-financiële bedrijfsleven in 2012 gegeven.

figuur 2.1 balansstructuur van het niet-financiële bedrijfsleven in 2012

Bron: Panteia o.b.v. microdata CBS, 2014

In 2012 bestaat 67% van de bedrijfsbezittingen van het Nederlandse bedrijfsleven uit vaste activa. Het restant wordt gevormd door bezittingen van een meer liquide aard. Deze activa worden hoofdzakelijk vanuit eigen vermogen gefinancierd: 41% van het vermogen behoort toe aan de eigenaren van de bedrijven. De optelling van het eigen en lang vreemd vermogen (74%) is groter dan het aandeel vaste activa. Dit duidt er op dat het Nederlandse bedrijfsleven als geheel een positief saldo werkkapitaal heeft.

Financiële kengetallen van het bedrijfsleven

De financiële gezondheid van het bedrijfsleven wordt beter gemeten aan de hand van enkele kengetallen die beter inzicht geven in de solvabiliteit, de liquiditeitspositie en de winstgevendheid van ondernemingen. In tabel 2.1 wordt een overzicht gegeven van deze drie financiële kengetallen voor het gehele bedrijfsleven.

Solvabiliteit

De solvabiliteit is een indicatie van het vermogen van bedrijven om te voldoen aan hun verplichtingen op lange termijn. Het meet het aandeel van het eigen vermogen in het totale vermogen. Hoe groter dit aandeel, hoe minder gevoelig bedrijven zijn voor fluctuaties in de rentetarieven die gelden op leningen en obligaties en voor de risico's die gepaard gaan met herfinanciering. Er bestaat een rijke historie aan theorie over de optimale kapitaalstructuur (verhouding tussen eigen en vreemd vermogen) voor een bedrijf. Volgens verschillende theorieën heeft deze verhouding geen reële invloed op de waarde van een bedrijf. Toch is het zo dat een te grote afhankelijkheid van vreemd vermogen problematisch kan blijken wanneer het bedrijven niet voor de wind gaat,

³ Kort vreemd vermogen minus vlottende activa

omdat de betalingsverplichtingen aan de schuldeisers overeind blijven. Daarentegen zijn dividendbetalingen aan aandeelhouders een onderdeel van het bedrijfsbeleid. Een voldoende hoge solvabiliteit maakt bedrijven dus minder gevoelig voor een neergaand economisch tij. Bovendien biedt het een gezondere positie om vreemd vermogen aan te trekken. In 2012 was de solvabiliteit van het niet-financiële bedrijfsleven 41%. Dit is marginaal lager dan in 2011: in dat jaar was de solvabiliteit 42%.

tabel 2.1 financiële kengetallen van het niet-financiële bedrijfsleven in 2012

kengetal	waarde
solvabiliteit	0,41
liquiditeit (<i>current ratio</i>)	1,28
rentabiliteit eigen vermogen	10,7%

Bron: Panteia o.b.v. microdata CBS, 2014

Liquiditeit

De *current ratio* geeft weer in welke mate bedrijven in staat zijn te voldoen aan hun verplichtingen op de korte termijn. Deze werkkapitaalratio meet de verhouding tussen de vlottende activa en het kort vreemd vermogen. Voldoende vlottende activa voorkomen liquiditeitsproblemen op de korte termijn: deze activa kunnen relatief snel in geld worden omgezet en daarmee gebruikt worden om aan verplichtingen op de korte termijn te voldoen. Tegelijkertijd brengen de vlottende activa vaak minder op dan de vaste activa. Voldoende liquiditeit kan een onderneming dus uit financiële problemen houden, maar is tegelijkertijd ook minder winstgevend. Kasgeld levert bijvoorbeeld geen inkomsten op. Het aanhouden van een buffer aan liquide middelen beperkt daarom ook de mogelijkheden van een bedrijf om te investeren in bezittingen die meer opbrengsten genereren.

Een verslechterende liquiditeitspositie kan duiden op verslechterende financiën: als bedrijven niet in staat zijn hun crediteuren of bank te betalen, nemen deze posten, en daarmee het kort vreemd vermogen toe. Tegelijkertijd kan het ook duiden op een meer efficiënte bedrijfsvoering. Wanneer bedrijven hun voorraden beter beheren en minder onnodige liquiditeiten aanhouden, daalt de hoeveelheid vlottende activa. Een dalende liquiditeit is dus niet persé een slecht teken. Zeker wanneer de solvabiliteit van bedrijven nog in orde is, hoeft hier geen sprake van te zijn. Ten opzichte van 2011 is de *current ratio* van het niet-financiële bedrijfsleven in 2012 iets gedaald van 1,30 naar 1,28.

Rentabiliteit eigen vermogen

De winstgevendheid van bedrijven kan op verschillende manieren gemeten worden. De rentabiliteit van het eigen vermogen relateert het netto resultaat (ná belasting) aan het door aandeelhouders in de onderneming geïnvesteerde kapitaal. Deze rentabiliteit maakt een vergelijking met de rendementseis van investeerders in het bedrijf mogelijk. Aandeelhouders in bedrijven zullen een risico opslag verwachten ten opzichte van het rendement dat zij zouden kunnen behalen op (navenant) risicoloze beleggingen als overheidspapier en spaartegoeden. De rentabiliteit op het eigen vermogen is verslechterd. In 2011 was deze 13,7%, in 2012 is dit afgenomen tot 10,7%.

2.3 Balansstructuur en financiële prestaties naar sector

Het voorgaande geeft een overzichtelijk beeld van de balansstructuur en de financiële prestaties van het gehele niet-financiële bedrijfsleven in 2012. Een verbijzondering naar sector maakt het mogelijk om diepgaandere analyses uit te voeren en om nader op de onderliggende sectoren in te gaan.

De balansstructuur van het niet-financiële bedrijfsleven naar sector

In tabel 2.2 wordt een overzicht gegeven van de balansstructuur van acht sectoren. Het aantal ondernemingsgroepen⁴ en het balanstotaal per sector is gegeven om verdere berekeningen te faciliteren. Een eerste blik leert direct dat er grote verschillen bestaan tussen de sectoren en dat de waarden voor sommige sectoren ook behoorlijk afwijken van het totaalcijfer.

tabel 2.2 balansstructuur van het niet-financiële bedrijfsleven naar sector, 2012

sector	ondernemingen groepen	balanstotaal (x €1 mld.)	activa		passiva		
			vaste activa	vlottende activa	eigen vermogen	lang	kort
						vreemd vermogen	vreemd vermogen
landbouw	62.400	113,8	83%	17%	37%	51%	11%
industrie	59.200	779,4	73%	27%	49%	29%	22%
bouwnijverheid	138.000	103,4	53%	47%	30%	35%	35%
handel	211.400	390,8	50%	50%	37%	28%	35%
horeca	46.800	42,0	83%	17%	23%	39%	38%
vervoer	32.200	151,4	78%	22%	35%	44%	21%
ICT en zakelijke diensten	362.000	316,5	64%	36%	37%	35%	28%
overige diensten	126.800	80,1	79%	21%	35%	47%	17%
totaal	1.038.700	1.977,2	67%	33%	41%	33%	26%

Bron: Panteia o.b.v. microdata CBS, 2014

Verschillen in vaste activa door kapitaalintensiteit en rechtspersoonlijkheid

De verdeling van de bezittingen varieert sterk per sector. Dit is hoofdzakelijk terug te voeren op de mate van kapitaalintensiteit en op het voorkomen van bedrijven zonder rechtspersoonlijkheid in een sector. Zo ligt het aandeel vaste activa aanzienlijk hoger in de meer kapitaalintensieve sectoren. In de landbouw (83%) en industrie (73%) maken grond, machines en bedrijfshuisvesting een voornaam deel van de bezittingen uit. In het vervoer (78%) vormt de vloot aan transportmiddelen een belangrijk deel van de bezittingen en in de horeca (83%) drukken het pand en meubilair zwaar op de balans.

In de landbouw, horeca en overige dienstverlening (79%) speelt tevens het relatieve belang van bedrijven zonder een vorm van rechtspersoonlijkheid zwaar⁵. In dergelijke ondernemingen is het privébezit van de ondernemer onlosmakelijk verbonden aan het

⁴ De ondernemingsgroep is een statistisch construct van het CBS en vertegenwoordigt de feitelijke actor in financiële processen. Het is de meest omvattende verzameling van in Nederland gevestigde juridische eenheden. Feitelijk is dit dus het concern.

⁵ In de landbouw, bouwnijverheid, horeca en de overige dienstverlening is het aandeel ondernemingsgroepen zonder rechtspersoonlijkheid respectievelijk 91%, 84%, 91% en 94%. In het gehele niet-financiële bedrijfsleven is dit 78%.

eigendom van de onderneming. De eventueel aanwezige privéhuysvesting van deze groep ondernemers telt ook mee in hun bedrijfsbezittingen.

Omvang, winstgevendheid en rechtspersoonlijkheid vormen kapitaalstructuur

Ook in de opbouw van de vermogensstructuur bestaan aanzienlijke verschillen tussen de sectoren. Dit speelt in de dichotomie tussen eigen en vreemd vermogen, maar ook binnen het vreemd vermogen in de keuze voor een lange of korte looptijd. Hiervoor zijn drie voornamelijk factoren aan te wijzen: de bedrijfsomvang, de winstgevendheid en de rechtspersoonlijkheid van bedrijven.

De industrie (inclusief delfstoffenwinning en nutsbedrijven) is de sector met veruit het hoogste aandeel eigen vermogen: 49% van alle bezittingen in de sector wordt vanuit het eigen vermogen gefinancierd. Dit is tevens de sector met het grootste aandeel grote bedrijven. Voor grote bedrijven is het gemakkelijker om eigen vermogen aan te trekken vanuit aandelenemissies, onder meer omdat deze bedrijven in de regel transparanter zijn en er simpelweg meer informatie beschikbaar is.

Het eigen vermogen wordt deels verder uitgebouwd vanuit winsthoudingen en zal dus redelijkerwijs wat hoger liggen in die sectoren waar de rentabiliteit op het eigen vermogen hoog ligt. De industrie, handel en ICT en zakelijke diensten zijn het meest winstgevend en hebben inderdaad ook een relatief hoog eigen vermogen: 37% tot 49%.

Ten slotte is ook aan de vermogenszijde de invloed van de rechtspersoonlijkheid van bedrijven zichtbaar in een lager eigen vermogen. De ondernemer achter een bedrijf zonder rechtspersoonlijkheid is persoonlijk aansprakelijk voor de schulden van zijn of haar bedrijf en er bestaat dus geen afscheiding tussen het privévermogen en dat van het bedrijf. De hypotheek op de persoonlijke huysvesting (lang vreemd vermogen) drukt daarom relatief zwaar op de kapitaalstructuur en het aandeel eigen vermogen zal in die sectoren laag zijn. Dit is inderdaad het geval binnen de horeca (23%) en in mindere mate ook in de bouwnijverheid (30%). In de bouwnijverheid, horeca en handel is bovendien het belang van kort vreemd vermogen relatief erg hoog: het vormt in deze sectoren steeds minstens de helft van het totale vreemd vermogen. Deze sectoren betrekken hun financiering deels uit crediteuren en leverancierskrediet. Het was voor deze sectoren ook moeilijker om vreemd vermogen aan te trekken in 2012: in de bouwnijverheid en handel kregen bedrijven een beneden gemiddeld klein aandeel van het gevraagde bedrag, respectievelijk 80% en 82%⁶.

De financiële kengetallen van het niet-financiële bedrijfsleven naar sector

De financiële kengetallen maken het beter mogelijk om de prestaties van de sectoren onderling te vergelijken. Dit gebeurt in tabel 2.3, waarin solvabiliteit, liquiditeit en de rentabiliteit van het eigen vermogen worden gepresenteerd.

De solvabiliteitsratio is feitelijk niets anders dan het aandeel van het eigen vermogen in de vermogensstructuur en de verschillen tussen sectoren bij dit kengetal zijn reeds bij de vorige tabel besproken. De solvabiliteit is met 41% het hoogst in de industrie, wat deels is terug te voeren op de gemiddeld grotere bedrijfsomvang en daardoor de betere toegang tot de aandelenmarkt en de winstgevendheid van deze sector. De solvabiliteit is met 23% het laagst in de horeca, vanwege het aandeel ondernemingen zonder rechtspersoonlijkheid en het belang van crediteuren en leverancierskrediet.

⁶ Dit blijkt uit tabel 33 op p.52 van de *Financieringsmonitor 2013-1*. Het overall gemiddelde was 87%.

Liquiditeitspositie bepaald door voorraden en debiteuren

De *current ratio* (de omvang van de vlottende activa gedeeld door de omvang van het kort vreemd vermogen) verschilt eveneens wezenlijk tussen sectoren. Deze ratio is met 1,46 het hoogst in de landbouw. Andere sectoren met een vergelijkbare positie zijn de handel, bouwnijverheid en in mindere mate de bouwnijverheid: sectoren die sterk van elkaar verschillen. Een sterke liquiditeitspositie betekent dat het voor de bedrijven in deze sectoren relatief gemakkelijk is om aan hun verplichtingen op de korte termijn te voldoen. De *current ratio* in de handel, bouw en industrie is hoog door grote voorraden aan respectievelijk handelswaar, bouwmaterialen en halffabricaten. Bedrijven in de landbouw hebben relatief veel liquide middelen.

tabel 2.3 financiële kengetallen van het niet-financiële bedrijfsleven naar sector, 2012

sector	liquiditeit		rentabiliteit
	solvabiliteit	(current ratio)	eigen vermogen
landbouw	0,37	1,46	6,5%
industrie	0,49	1,24	11,3%
bouwnijverheid	0,30	1,35	5,1%
handel	0,37	1,44	13,3%
horeca	0,23	0,46	8,5%
vervoer	0,35	1,06	2,6%
ICT en zakelijke diensten	0,37	1,29	12,6%
overige diensten	0,35	1,23	9,6%
totaal	0,41	1,28	10,7%

Bron: Panteia o.b.v. microdata CBS, 2014

De liquiditeitspositie is veruit het slechtst in de horeca: de *current ratio* is daar slechts 0,46. Gecombineerd met de slechte solvabiliteitspositie duidt dit er op dat het voor deze sector moeilijk is om aan betalingsverplichtingen op de korte termijn te voldoen. De omvang van de vlottende activa is kleiner dan die van het kort vreemd vermogen, wat betekent dat er in deze sector sprake is van een negatief werkkapitaal. Dit lijkt een structureel probleem te zijn dat in ernst is toegenomen: in de vorige monitor was de *current ratio* voor deze sector nog 0,83. De relatief grote omvang van het kort vreemd vermogen kan er bovendien op wijzen dat horecabedrijven geen financiering met een langere looptijd kunnen aantrekken en dat zij hun investeringen daarom noodgedwongen met kort krediet financieren.

Rentabiliteit eigen vermogen is afgenomen

De rentabiliteit van het eigen vermogen varieert eveneens sterk tussen de sectoren. Verschillen in hoogte kunnen diverse oorzaken hebben: een lager rendement kan aan de ene kant het gevolg zijn van een lager netto resultaat, maar kan ook veroorzaakt worden door een hoge solvabiliteit, aangezien de maatstaf hieraan wordt gerelateerd. Het rendement op het eigen vermogen is het hoogst in de handel, ICT en zakelijke diensten en in de industrie. Dit zijn stuk voor stuk sectoren met een relatief hoge solvabiliteit en er is dus sprake van een sterk netto resultaat.

Het rendement is het laagst in het vervoer. Gecombineerd met een solvabiliteit die niet uitzonderlijk hoog is en ook een relatief lage liquiditeit duidt dit er op dat hier meer speelt. Veel vervoerders kampten in 2012 met negatieve rendementen. Ook in de eerste meting van vorig jaar was dit al het geval.

Ten opzichte van het jaar 2011 dat in de monitor van vorig jaar werd beschreven, is de algehele rentabiliteit gedaald van 13,7% naar 10,7%. Deze daling is het gevolg van een sterke daling in enkele sectoren: vooral in de bouwnijverheid (2011: 16%) en de ICT en zakelijke diensten (2011: 19,6%) is het resultaat fors ingezakt. In de overige dienstverlening is een omgekeerde ontwikkeling waarneembaar. De rentabiliteit is van 2,1%, het laagste rendement van alle sectoren in 2011, gestegen tot 9,6%. Er is geen sprake van een wezenlijke resultaatverbetering. Het gemiddelde netto resultaat is nagenoeg gelijk gebleven, maar het eigen vermogen is drastisch afgenomen.

2.4 Balansstructuur en financiële kengetallen naar grootteklasse

Een verbijzondering naar grootteklasse maakt het mogelijk om ook op dat niveau analyses uit te voeren en te bezien hoe de balansstructuur en financiële kengetallen verschillen tussen grootteklassen. In tabel 2.4 wordt een overzicht gegeven van de balansstructuur van het niet-financiële bedrijfsleven naar grootteklasse.

De balansstructuur van het niet-financiële bedrijfsleven naar grootteklasse
Een indeling naar grootteklasse is aangebracht op basis van werkzame personen en op basis van netto omzet. In het eerste geval liggen de grenzen op 50 en 250 werkzame personen, in het laatste op 10 en 50 miljoen euro. Bij beide indelingen zijn waarden voor de bedrijven zonder rechtspersoonlijkheid exact gelijk. Dit komt omdat deze groep volledig in het kleinbedrijf valt. Wanneer bedrijven groter worden is het niet langer verantwoordelijk de hoofdelijke aansprakelijkheid te dragen en wordt vaak gekozen voor een alternatieve rechtsvorm.

tabel 2.4 balansstructuur van het niet-financiële bedrijfsleven naar grootteklasse, 2012⁷

sector	ondernemingen groepen	balanstotaal (x €1 mld.)	activa		passiva		
			vaste activa	vlottende activa	eigen vermogen	lang	kort
						vreemd vermogen	vreemd vermogen
kleinbedrijf <i>nrp</i> (0 - 49 wp)	771.600	364,2	76%	24%	24%	54%	22%
kleinbedrijf <i>rp</i> (0 - 49 wp)	256.000	331,5	46%	54%	45%	28%	27%
middenbedrijf (50 - 249 wp)	9.200	149,7	51%	49%	41%	28%	30%
grootbedrijf (250+ wp)	1.900	1.131,9	73%	27%	45%	29%	26%
kleinbedrijf <i>nrp</i> (0 < 10 € mln.)	771.600	364,2	76%	24%	24%	54%	22%
kleinbedrijf <i>rp</i> (0 < 10 € mln.)	252.800	224,5	43%	57%	38%	36%	27%
middenbedrijf (10 < 50 € mln.)	11.100	127,5	54%	46%	43%	28%	29%
grootbedrijf (50+ € mln.)	3.100	1.261,0	70%	30%	46%	28%	26%
totaal	1.038.700	1.977,2	67%	33%	41%	33%	26%

Bron: Panteia o.b.v. microdata CBS, 2014

Verschillen in vaste activa door omvang en rechtspersoonlijkheid

Uit de tabel blijkt een duidelijk verband tussen de omvang van een bedrijf en het deel van de bedrijfsbezittingen dat bestaat uit vaste activa: hoe groter een bedrijf is, hoe groter dit aandeel. Dit loopt op van 46% vaste activa in het kleinbedrijf tot 73% in het grootbedrijf. De niet-rechtspersonen vormen de uitzondering. Hoewel zij voorkomen in

⁷ De afkorting *nrp* staat voor niet-rechtspersoon, *rp* voor rechtspersonen

het kleinbedrijf, hebben zij het grootste aandeel vaste activa. Dit heeft te maken met het gebrek aan scheiding tussen de bedrijfsbezittingen en persoonlijke eigendommen van de ondernemer. De eigen woning van de ondernemer telt ook mee als bezitting. De vaste activa zijn op te splitsen in (im)materiële en financiële activa. Deze laatste post zorgt ervoor dat het aandeel vaste activa zo sterk oploopt met bedrijfsgrootte. Grotere ondernemingsgroepen bestaan uit de grotere concerns met soms meerdere dochterondernemingen. De deelnemingen in deze bedrijven vallen onder de vaste activa. Ook de immateriële vaste activa zoals patenten en merknamen zijn van groter belang voor het grootbedrijf.

Vermogensstructuur gevormd door rechtspersoonlijkheid en omzet

De verschillen in de vermogensstructuur tussen de grootteklassen zijn op het eerste oog minder uitgesproken. Het aandeel eigen vermogen in de financieringsmix verschilt nauwelijks tussen de diverse grootteklassen en schommelt tussen de 38% en 45%. Bij de grootteklasseverdeling op basis van omzet is een positief verband te zien tussen omvang en solvabiliteit. Voor grotere bedrijven is het relatief makkelijker om eigen vermogen aan te trekken in de vorm van aandelenemissies.

De grote uitzondering is opnieuw de groep bedrijven zonder rechtspersoonlijkheid met een solvabiliteit van slechts 24%. Dit heeft eveneens te maken met de hoofdelijke aansprakelijkheid van de ondernemer achter het bedrijf: er bestaat geen onderscheid tussen zijn of haar persoonlijk vermogen en het vermogen van het bedrijf. Hierdoor drukt de hypotheek op het woonhuis relatief zwaar in de kapitaalstructuur.

De netto omzet lijkt van meer invloed te zijn op de vermogensstructuur dan omvang van een bedrijf. Het kleinbedrijf op basis van omzet heeft een aanzienlijk lager deel eigen vermogen (38%) dan het kleinbedrijf op basis van werkgelegenheid (45%).

Financiële kengetallen naar grootteklasse

De financiële kengetallen maken het beter mogelijk om de prestaties van de sectoren onderling te vergelijken. Dit gebeurt in tabel 2.5, waarin solvabiliteit, liquiditeit en de rentabiliteit van het eigen vermogen worden gepresenteerd.

tabel 2.5 financiële kengetallen naar grootteklassen, 2012

<i>sector</i>	<i>solvabiliteit</i>	<i>liquiditeit</i> (current ratio)	<i>rentabiliteit</i> eigen vermogen
kleinbedrijf <i>nrp</i> (0 - 49 wp)	0,24	1,08	11,9%
kleinbedrijf <i>rp</i> (0 - 49 wp)	0,45	1,96	15,3%
middenbedrijf (50 - 249 wp)	0,41	1,62	11,5%
grootbedrijf (250+ wp)	0,45	1,07	9,0%
kleinbedrijf <i>nrp</i> (0 < 10 € mln.)	0,24	1,08	11,9%
kleinbedrijf <i>rp</i> (0 < 10 € mln.)	0,38	2,14	11,2%
middenbedrijf (10 < 50 € mln.)	0,43	1,59	9,5%
grootbedrijf (50+ € mln.)	0,46	1,14	10,5%
totaal	0,41	1,28	11,0%

Bron: Panteia o.b.v. microdata CBS, 2014

Liquiditeit neemt af met omvang

Naarmate bedrijven groter worden, neemt hun liquiditeit af. De *current ratio* neemt af van 2,14 in het kleinbedrijf tot 1,07 in het grootbedrijf. Omdat ook de solvabiliteit met

bedrijfsomvang toeneemt, is echter niet noodzakelijk sprake van een *verslechterende* liquiditeitspositie. Grote bedrijven beheren hun bezittingen beter en proberen zo de omvang van de minder renderende vlottende activa zoveel mogelijk te beperken. Dit kan bereikt worden door een efficiënt voorraadbeheer, druk uitoefenen op debiteuren en door nijpende liquiditeitsproblemen op te lossen met het snel aantrekken van kort krediet. Bedrijven zonder rechtspersoonlijkheid vormen opnieuw de uitzondering op de regel. Zij hebben een erg lage *current ratio*, wat het voor hen moeilijk maakt om aan hun korte termijn betalingsverplichtingen te voldoen.

Rentabiliteit het hoogst voor kleinere bedrijven

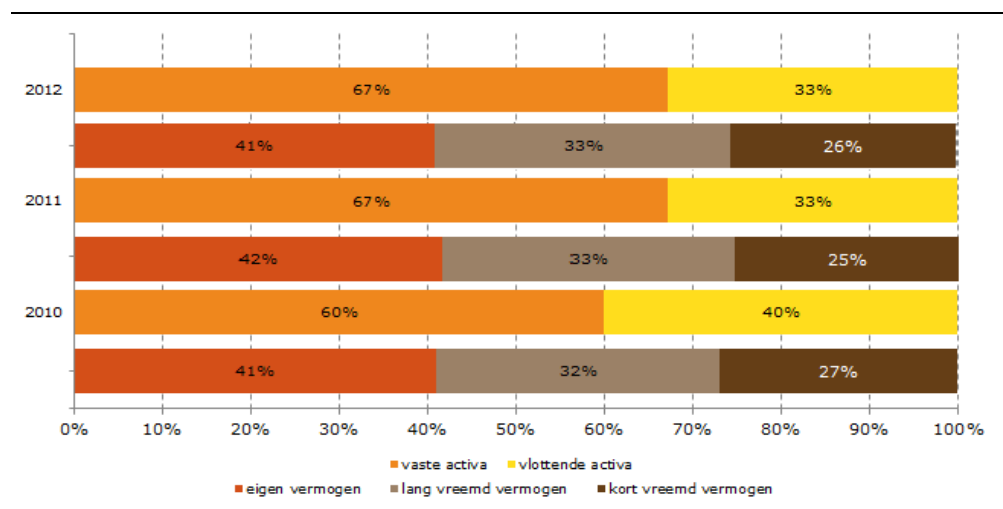
Het verband tussen bedrijfsomvang en de rentabiliteit van het eigen vermogen is wat minder eenduidig en wordt sterk beïnvloed door de maatstaf die gehanteerd wordt bij het afbakenen van grootteklassen. Bekeken naar de bedrijfsomvang op basis van de werkgelegenheid doet zich een negatief verband voor: de rentabiliteit neemt af met de omvang van bedrijven. Uitzondering in negatieve zin is opnieuw de groep bedrijven zonder rechtspersoonlijkheid in het kleinbedrijf. Bekeken naar de bedrijfsomvang op basis van de netto omzet is het beeld meer diffuus: de rentabiliteit van de grootste bedrijven is weer hoger dan in het middenbedrijf.

Bedrijven zonder rechtspersoonlijkheid realiseren een relatief hoge rentabiliteit op het eigen vermogen. Dit heeft te maken met de lage solvabiliteit van deze bedrijven. Het bedrag waaraan het netto resultaat wordt gerelateerd is simpelweg lager, met als gevolg dat dit verhoudingsgetal snel hoger uitkomt.

2.5 Ontwikkeling balansstructuur en kengetallen 2008-2012

De financiële positie van het niet-financiële bedrijfsleven in het jaar 2012 is uitgebreid in kaart gebracht, met verbijzonderingen naar sector en grootteklasse. Het schetsen van een achtergrond waartegen de bevindingen van de rest van de monitor bezien moeten worden, kan niet zonder het één en ander in het bredere perspectief van een meerjarige ontwikkeling te plaatsen.

figuur 2.2 ontwikkeling balansstructuur van het bedrijfsleven, 2010 - 2012

Bron: Panteia o.b.v. microdata CBS, 2014

Vaste activa nemen toe, solvabiliteit neemt marginaal af

De ontwikkeling van de balansverhoudingen over de periode van 2010 tot 2012 wordt in figuur 2.2 in beeld gebracht. Voor ieder jaar geldt dat de activazijde in de bovenste

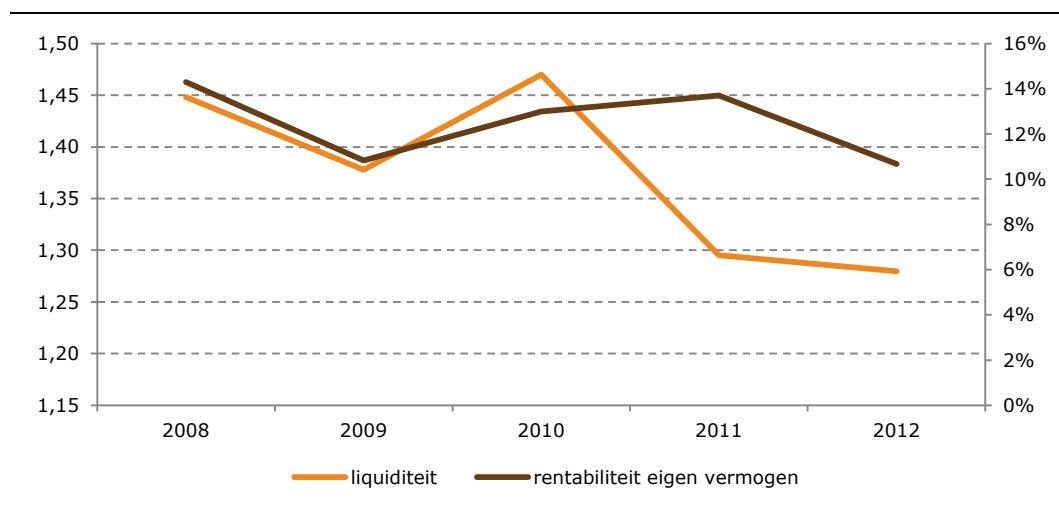
balk is weergegeven en de passivazijde in de onderste balk. De figuur maakt duidelijk dat er zich in 2011 een sprong heeft voorgedaan in het aandeel vaste activa in de bedrijfsbezittingen en dat dit aandeel in 2012 niet is veranderd. 2011 was het tweede jaar van economische groei, hoewel het vierde kwartaal weer een terugval liet zien. De opleving in het aandeel vaste activa in dat jaar loopt in de pas met de ontwikkeling van de investeringen door het bedrijfsleven⁸. Hoewel de investeringen in 2012 weer iets terugvielen, heeft dit, vooralsnog, geen invloed op het aandeel vaste activa.

De ontwikkeling van de kapitaalstructuur van het niet-financiële bedrijfsleven vertoont minder schommelingen: het aandeel eigen vermogen en dus ook de solvabiliteit blijft ruwweg constant. Dit lijkt moeilijk te plaatsen tegen de achtergrond van enkele jaren van zwaar economisch tij. Het begin van de crisis periode, de voorzichtige jaren van groeiherstel en de daar weer op volgende krimp in 2012 hebben op het oog geen invloed gehad op de financiële slagkracht van bedrijven. Het antwoord is mogelijk te vinden in een balansverkorting⁹. In 2012 kromp de economie, investeerden bedrijven minder en consumeerden de huishoudens ook weer minder dan in het jaar daarvoor. Als het totaal van bezittingen op de balans relatief even hard afneemt als de omvang van het eigen vermogen, kan de solvabiliteitspositie behouden blijven.

Liquiditeit verslechterd, rentabiliteit volgt economie-brede ontwikkeling

De ontwikkeling van twee financiële kengetallen wordt in figuur 2.3 gepresenteerd. De grafiek is op twee assen geplott: de liquiditeitspositie op de linker y-as, de rentabiliteit op de rechter y-as. De solvabiliteit is uit deze grafiek weggelaten, omdat deze feitelijk al in de voorgaande figuur uiteen is gezet.

figuur 2.3 ontwikkeling financiële kengetallen van het bedrijfsleven, 2008 - 2012

Bron: Panteia o.b.v. microdata CBS, 2014

De *current ratio* is over de gehele periode van 2008 tot 2012 gezien afgenomen van 1,45 in 2008 tot 1,28 in 2012. De capaciteit van het bedrijfsleven om op korte termijn aan haar betalingsverplichtingen te voldoen is daarmee door opvolgende crisisjaren uitgehold. Het jaar 2010 vormt een grootse uitzondering en zag een fors herstel van de liquiditeitspositie en bracht de *current ratio* tot een niveau nog hoger dan dat aan

⁸ Centraal Planbureau (2014) - Centraal Economisch Plan 2014. De bruto investeringen van bedrijven namen in 2011 met 6,5% toe. Het BBP groeide in 2011 met 0,9%, na een groei van 1,5% het voorgaande jaar. Zowel de investeringen als het BBP namen in 2012 weer iets af.

⁹ In 2012 nam de gemiddelde balansomvang met 2% af.

het begin van de periode¹⁰. Zoals in figuur 2.2 zichtbaar gemaakt is, kenmerkte dat jaar zich door een relatief hoog aandeel vlottende activa, terwijl het kort vreemd vermogen een gelijkblijvend aandeel had. Het bedrijfsleven greep de eerste tekenen van herstel in 2010 aan om hun voorraden weer op te bouwen en ook de kortlopende vorderingen van bedrijven liepen dat jaar weer iets op. Het tempo van de daling van de liquiditeitspositie is in 2012 bescheiden.

De ontwikkeling van de rentabiliteit van het eigen vermogen vertoont een meer grillig verloop dat sterk correspondeert met de ontwikkeling van de economie als geheel. De jaren 2009 en 2012 zagen een economie-brede krimp, de tussenliggende jaren een bescheiden groei. In haar meest recente ramingen spreekt het CPB ook voor 2013 van een krimp¹¹. Dit zou ook in 2013 tot een verdere daling van rentabiliteit kunnen leiden.

Ontwikkeling financiële kengetallen naar grootteklasse

De in het voorgaande getoonde ontwikkelingen hebben betrekking op het gehele niet-financiële bedrijfsleven. Een overzicht van de ontwikkeling van een aantal kengetallen naar grootteklasse wordt gegeven in tabel 2.6. Bovenop de drie steeds onderscheiden financiële kengetallen solvabiliteit, liquiditeit en rentabiliteit zijn dit het lang en kort vreemd vermogen. Gecombineerd met de solvabiliteit maakt dit de ontwikkelingen in de kapitaalstructuur inzichtelijk. Bij de bedrijven in het kleinbedrijf zonder rechtspersoonlijkheid ontbreken de jaren voor 2011. De waarden voor deze groep werden voorheen anders becijferd waardoor een vergelijking niet zinvol is.

tabel 2.6 ontwikkeling financiële kengetallen naar grootteklassen, 2008 - 2012

	jaar	liquiditeit		rentabiliteit		
		solvabiliteit	(current ratio)	eigen vermogen	LVV	KVV
kleinbedrijf niet-rechtspersonen	2011	0.31	1.11	16%	49%	19%
	2012	0.24	1.08	15%	54%	22%
kleinbedrijf rechtspersonen	2008	0.35	1.76	22%	33%	31%
	2009	0.35	1.83	17%	38%	28%
	2010	0.35	1.75	16%	31%	34%
	2011	0.41	2.03	12%	33%	26%
	2012	0.45	1.96	15%	28%	27%
middenbedrijf	2008	0.38	1.39	15%	43%	32%
	2009	0.37	1.47	11%	43%	27%
	2010	0.36	1.50	12%	35%	29%
	2011	0.33	1.57	14%	36%	32%
	2012	0.41	1.62	11%	28%	30%
grootbedrijf	2008	0.44	1.28	17%	37%	32%
	2009	0.46	1.23	9%	30%	29%
	2010	0.46	1.28	13%	25%	29%
	2011	0.47	1.04	14%	27%	26%
	2012	0.45	1.07	9%	29%	26%

Bron: Panteia o.b.v. microdata CBS, 2014

¹⁰ De figuur wijkt af van de figuur gepresenteerd in de *Financieringsmonitor 2013-1*. De daar gepresenteerde waarde was foutief in de figuur opgenomen.

¹¹ Het BBP krimpt in 2013 met 0,8% ten opzichte van het voorgaande jaar.

Het blijkt dat de verslechterende liquiditeitspositie volledig is toe te schrijven aan een ontwikkeling in het grootbedrijf, waar de *current ratio* vooral in 2011 een diepe duik maakt. Het aandeel van de vlottende activa daalt harder dan het aandeel kort vreemd vermogen. Dit komt grotendeels door een strikter debiteurenbeheer¹². Het midden- en kleinbedrijf toont juist een verbetering van de liquiditeitspositie. Dit kan ook te maken hebben met de strengere acceptatiecriteria die banken voor het MKB hanteren¹³, wat deze bedrijven er toe dwingt meer liquide middelen aan te houden. Dit laatste kan ook de ontwikkeling in het lang vreemd vermogen ten dele verklaren: dit aandeel neemt af in het MKB, maar neemt juist toe in het grootbedrijf waar het nog iets makkelijker is om lang krediet aan te trekken.

2.6 De belangrijkste punten op een rijtje

De structuur en prestaties van het niet-financiële bedrijfsleven zijn in beeld gebracht met behulp van balans aandelen en financiële kengetallen. Ter afronding de meest in het oog springende resultaten samengevat:

- het niet-financiële bedrijfsleven staat er in 2012 slechter voor dan in 2011: de solvabiliteit en liquiditeitspositie zijn marginaal verslechterd, de rentabiliteit op het eigen vermogen is wezenlijk gedaald van 13,7% naar 10,7%
- de solvabiliteit en de *current ratio* zijn in 2012 het hoogst in de industrie en het laagst in de horeca
- de solvabiliteit is hoger bij grotere bedrijven, de liquiditeit neemt juist af met bedrijfsomvang
- de rentabiliteit van het eigen vermogen is met 2,6% het laagst in het transport, waar bovendien ook de solvabiliteit en liquiditeit beneden gemiddeld laag zijn
- de bouwnijverheid en ICT en zakelijke diensten hebben een sterke terugval in de rentabiliteit van het eigen vermogen doorgemaakt
- de rentabiliteit van het eigen vermogen beweegt sterk mee met economie-brede ontwikkelingen, wat in 2012 een daling heeft opgeleverd

¹² Uit CBS cijfers voor het grootbedrijf over 2011 blijkt dat het aandeel kortlopende vorderingen in het balanstotaal met 3%-punt afneemt. Dit is een grotere afname dan geldt voor de voorraden en liquiditeiten.

¹³ Uit cijfers van De Nederlandsche Bank blijkt dat de acceptatiecriteria vooral in de laatste twee kwartalen van 2011 en opnieuw in delen van 2012 toenamen voor het MKB, terwijl deze voor het grootbedrijf het grootste deel van 2011 nog afnamen. Ook het grootbedrijf wordt in 2012 echter geconfronteerd met strengere criteria.

3 Kredietfinanciering gezocht

Dit hoofdstuk behandelt de zoektocht naar kredietfinanciering van bedrijven, dat wil zeggen met vreemd vermogen: waarvoor zocht men kredietfinanciering en bij wie, heeft men het gezochte bedrag gekregen, en zo nee, waarom niet, en heeft men gebruik gemaakt van garantieregelingen?

In deze en volgende hoofdstukken zijn de cijfers in de tabellen, tenzij anders vermeld, herwogen naar het aandeel dat elke deelsector en grootteklasse heeft in de werkgelegenheid bij het totale particuliere bedrijfsleven¹⁴.

3.1 Benutten beschikbare kredietruimte

Bestaande kredietruimte méér benut door 22%

Er zijn bij de eerste meting in 2014 iets minder bedrijven die hun beschikbare kredietruimte in de afgelopen twaalf maanden méér zijn gaan benutten dan in de voorafgaande periode. Bij middelgrote bedrijven (50-250 werkzame personen) is dat het vaakst het geval. Kleinbedrijf én grootbedrijf hebben wat vaker geen krediet, maar vermoedelijk met een verschillende achtergrond: niet nodig en niet kunnen krijgen bij de bank in het geval van kleine bedrijven, interne financiering binnen concernverband in het geval van grote bedrijven. Zie tabel 3.1.

Tabel 3.1 Méér benutten van bestaande kredietruimte in het afgelopen jaar

Antwoord	Grootteklasse			Aantal bedrijven: 1.389	
	KB	MB	GB	totaal 2014-1	totaal 2013-1
Méér benut	21%	25%	20%	22%	23%
Niet méér benut	65%	65%	68%	66%	63%
Heeft geen krediet	13%	10%	12%	12%	14%

Bron: Panteia, 2014

3.2 Zoeken van externe financiering

Meer bedrijven zoeken financiering, en vooral vreemd vermogen

In de afgelopen periode hebben meer bedrijven financiering gezocht buiten de bestaande kredietruimte, vergeleken met voorgaande metingen: een jaar geleden was het nog 18%, in het najaar van 2013 was het al 19%, en aan het begin van 2014 is het toegenomen naar 21%: zie tabel 3.2. Deze ontwikkeling kan worden gezien als een teken van economisch herstel. Bij de vorige meting bleek vooral de vraag naar *vreemd* vermogen toegenomen. Bij de huidige meting is dit gestegen aandeel gehandhaafd.

¹⁴ De werkgelegenheid is voor 13 deelsectoren en drie grootteklassen per deelsector berekend uit CBS-data betreffende het aantal bedrijven naar grootteklasse op 1 januari 2012.

MKB zoekt vaker eigen vermogen

Kleine en middelgrote bedrijven zoeken vaker eigen vermogen dan grote bedrijven. Zij doen dat ook vaker in vergelijking met voorgaande metingen. De voor de hand liggende reden hiervan is de strakkere lijn van banken bij de kredietverlening aan het midden- en kleinbedrijf. Die kan enerzijds leiden tot grotere behoefte aan eigen vermogen als leverage, en anderzijds als alternatief voor vreemd vermogen dat men niet kan aantrekken.

Tabel 3.2 Financiering gezocht buiten de bestaande kredietruimte, en aard daarvan

<i>Antwoord</i>	<i>Grootteklasse</i>			<i>Aantal bedrijven: 1.399 / 288</i>	
	<i>KB</i>	<i>MB</i>	<i>GB</i>	<i>totaal 2014-1</i>	<i>totaal 2013-1</i>
Ja, financiering gezocht	22%	24%	16%	21%	18%
w.v. EV ¹⁵	14%	7%	2%	9%	13%
w.v. VV (leningen)	65%	67%	72%	67%	60%
w.v. beide	22%	26%	27%	24%	28%

Bron: Panteia, 2014

Kredietfinanciering vaker bestemd voor huisvesting en bedrijfsmiddelen

Werkkapitaal blijft het voornaamste doel waarvoor bedrijven financiering zoeken, maar het aandeel is wél afgenomen ten opzichte van de metingen in 2013. De financiering is nu wat vaker bestemd voor huisvesting en bedrijfsmiddelen, en ook dat is een indicatie voor groei van de bedrijvigheid. Het is wel een éérste teken dat met voorzichtigheid benaderd moet worden: men zoekt (nog) niet vaker financiering voor investeringen, maar wel wat vaker voor overnames.

Bij de bestemming '(overige) investeringen' valt op dat vooral middelgrote en grote bedrijven die noemen, en kleine bedrijven veel minder. Zie verder tabel 3.3.

¹⁵ Eigen vermogen, inclusief achtergestelde leningen. De drie laatste percentages tellen op tot 100%, dat wil zeggen, van degenen die het afgelopen jaar geprobeerd hebben financiering te krijgen: het percentage van de eerste rij.

Tabel 3.3 Doel van de gezochte financiering (meer antwoorden mogelijk)

Doel	Grootteklasse			Aantal bedrijven: 288	
	KB	MB	GB	totaal 2014-1	totaal 2013-1
Start bedrijf	0%	3%	0%	1%	1%
Overname	4%	14%	6%	7%	5%
Herfinanciering	10%	3%	15%	9%	9%
Herstructurering balans	5%	1%	5%	4%	2%
Werkkapitaal	43%	39%	39%	41%	47%
Innovatie	4%	0%	0%	2%	4%
Internationalisering	0%	1%	2%	1%	0%
Huisvesting	13%	14%	14%	13%	12%
Bedrijfsmiddelen	16%	14%	8%	14%	11%
Overige investeringen	11%	22%	30%	18%	20%
Anders	5%	3%	6%	5%	6%

Bron: Panteia, 2014

3.3 Waarom géén financiering gezocht?

Kleinbedrijf ziet vaker af van financiering wegens geringe kans van slagen
 Geen financiering zoeken heeft in verreweg de meeste gevallen 'niet nodig' als reden, zeker als een toereikende *bestaande* kredietruimte daarbij ook wordt meegeteld. Iets meer ondernemers hebben geen financiering gezocht omdat zij verwachten die niet aan te kunnen trekken: vooral bij kleine ondernemingen. Bij grote bedrijven heeft men (veel) vaker zelf geen financiering gezocht omdat beslissingen daarover elders worden genomen: bij een moederbedrijf. Zie verder tabel 3.4.

Tabel 3.4 Waarom geen financiering gezocht? (Meer antwoorden mogelijk)

Reden	Grootteklasse			Aantal bedrijven: 1.105		
	KB	MB	GB	Totaal 2014-1	Totaal 2013-1	Totaal 2012-1
Niet nodig	80%	72%	62%	72%	75%	79%
Te duur	1%	0%	0%	1%	0%	1%
Verwacht het niet aan te kunnen trekken	6%	2%	1%	4%	2%	3%
Bestaande kredietruimte is voldoende	17%	16%	13%	16%	14%	13%
Moederbedrijf beslist	2%	18%	32%	15%	14%	10%
Andere reden	5%	3%	3%	4%	3%	6%

Bron: Panteia, 2014

3.4 Bron van gezocht vreemd vermogen

Ondernemers wenden zich weer vaker tot hun huisbank

De eigen huisbank is met afstand het eerste adres voor wie vreemd vermogen zoekt. Dat geldt voor klein, midden én groot, maar grote bedrijven wenden zich wél veel vaker ook tot andere banken dan de eigen huisbank. Leek de huisbank bij de vorige meting van najaar 2013 nog terrein te verliezen aan andere banken en aan informele bronnen zoals familie en vrienden (vooral bij het MKB), begin 2014 is de huisbank weer terug op het niveau van 2012. Waarschijnlijk kunnen vooral kleinere bedrijven zo nodig een beroep doen op familie en vrienden, maar is dit toch eerder een incidentele dan een bestendige bron van bedrijfsfinanciering. Zie tabel 3.5.

Tabel 3.5 Bron van vreemd vermogen

Bron	Grootteklasse			Aantal bedrijven: 145		
	KB	MB	GB	Totaal 2014-1	Totaal 2013-1	Totaal 2012-1
Huisbank	72%	76%	74%	74%	64%	75%
Andere dan huisbank	2%	12%	34%	14%	27%	21%
Familie en vrienden	7%	0%	0%	3%	3%	3%
Leveranciers	2%	2%	7%	3%	6%	3%
Anders	21%	14%	19%	19%	12%	9%

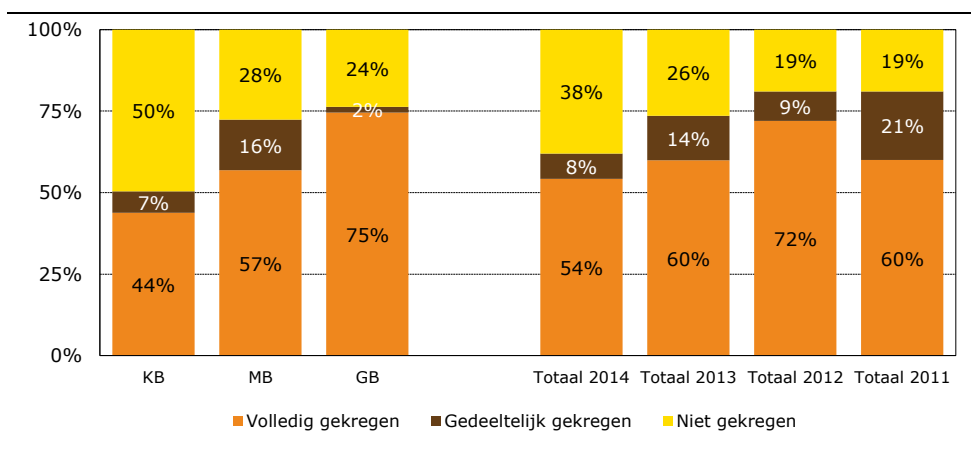
Bron: Panteia, 2014.

3.5 Verkrijgen vreemd vermogen en reden afwijzing

Financieringsaanvragen worden vaker afgewezen

Het percentage financieringsaanvragen dat stuit op een weigering van de beoogde financier, meestal de bank, is in het afgelopen jaar verder toegenomen: naar 38%. Die stijging komt maar voor een klein deel voor rekening van het kleinbedrijf, al is die ook koploper met 50% afwijzingen: met name frequentere afwijzing van financieringsaanvragen afkomstig van grote bedrijven draagt bij de stijging van het totaal. Zie figuur 3.1.

Figuur 3.1 Aantrekken van de gezochte financiering, naar grootteklasse en sector

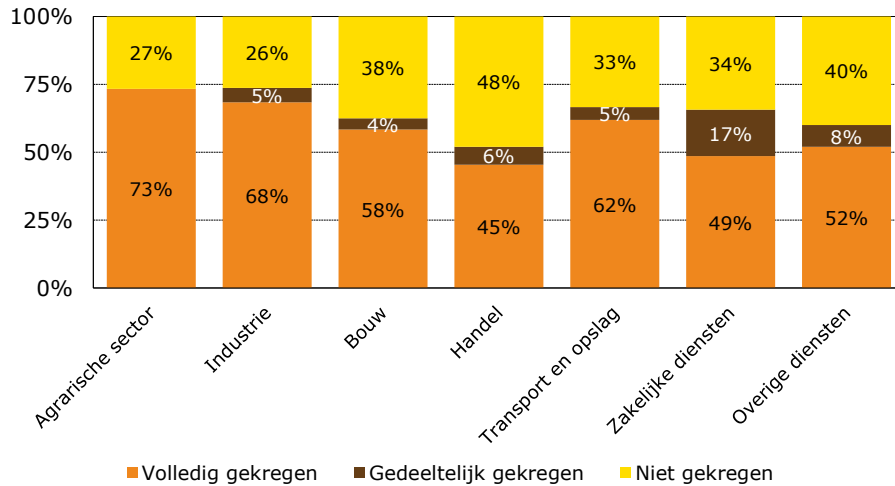

Aantal bedrijven: 234

Bron: Panteia, 2014

De kans van slagen bij een kredietfinancieringsaanvraag is het best voor bedrijven in de agrarische sector en de industrie, en het slechtst voor bedrijven in de handel. Ook de 'overige' dienstverlening (cultuur, recreatie, persoonlijke verzorging) en de bouw krijgen vaak een afwijzing. Zie figuur 3.2.

Figuur 3.2 Aantrekken van de gezochte financiering, naar grootteklasse en sector

Aantal bedrijven: 234

Bron: Panteia, 2014

Risico voor de kredietverstrekker blijft de voornaamste afwijzingsreden

Zoals tabel 3.6 laat zien noemen aanvragers het risico voor de kredietverstrekker als verreweg de belangrijkste reden om de aanvraag niet te honoreren, gevolgd door te geringe eigen reserves in de vorm van een te lage solvabiliteit, onvoldoende interesse bij beoogde financiers, en verslechtering van het bedrijfsresultaat. Ten opzichte van de meting van begin 2013 noemen geheel of gedeeltelijk afgewezen aanvragers een te lage solvabiliteit en verslechtering van het bedrijfsresultaat nu vaker als reden, en verder onvoldoende interesse bij beoogde financiers. Dat laatste is uiteraard niet los te zien van solvabiliteit en bedrijfsresultaat.

Tabel 3.6 Reden waarom gezocht vreemd vermogen niet of niet volledig is aangetrokken

Aantal bedrijven: 106		
Reden (meer antwoorden mogelijk)	Totaal 2014-1	Totaal 2013-1
Rentekosten	0%	5%
Te lage solvabiliteit	14%	6%
Kredietaanvraag onvoldoende onderbouwd	3%	5%
Te hoge schuld t.o.v. winstgevendheid	3%	1%
Risico kredietverstrekker	60%	58%
Onvoldoende onderpand	2%	1%
Onvoldoende interesse bij financier(s)	14%	5%
Verslechtering bedrijfsresultaat	10%	7%
Andere reden	20%	35%

Bron: Panteia, 2014

'Andere redenen' zijn uiteenlopend, maar beleid, c.q. terughoudendheid van banken bij kredietverlening wordt een aantal malen genoemd.

Enkele citaten:

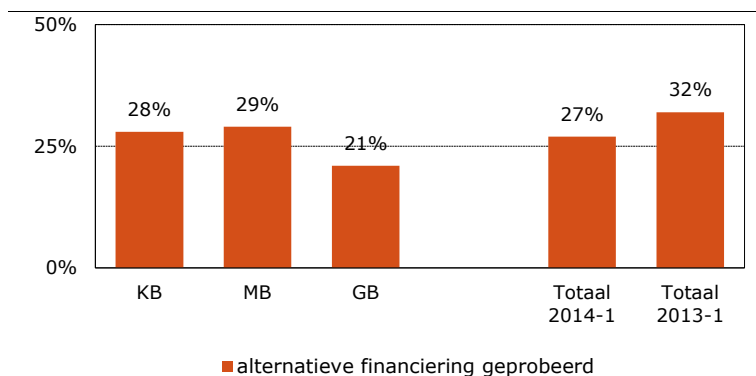
"Banken negeren de sector: doen hierin geen investeringen en geven geen financiering"
"Uiteindelijk zelf besloten niet te lenen, er was teveel capaciteit gepland"
"De bank verstreekte het niet. Als ik het ergens anders liet financieren zouden zij stoppen met de rekening courant"
"Geen reden voor weigering; ik had eerst een toezegging, maar niet op papier"
"Aangescherpte regelgeving: de bank eist dat een derde van de investering in het pand uit eigen middelen komt, anders beginnen zij er niet aan"
"Ik kreeg op het moment dat het nodig was geen geld; toen ik het kreeg was het niet meer nodig"
"Voorzichtigheid van banken, en niet willen bewegen"

Minderheid probeert op een andere manier aan financiering te komen
 Slechts een minderheid van degenen van wie de financieringsaanvraag geheel of gedeeltelijk is afgewezen heeft geprobeerd op een andere manier aan financiering te komen. Ten opzichte van de voorgaande meting in het najaar van 2013: zie figuur 3.3. Wellicht spelen inmiddels opgedane negatieve ervaringen met de slaagkans van zo'n poging hierbij een rol.

De helft slaagt alsnog, maar meestal niet volledig
 Wie heeft geprobeerd op een andere manier aan financiering te komen heeft weinig kans alsnog het volledige bedrag te krijgen: slechts 13% lukt dat. De helft krijgt nul op het rekest, en ruim een derde kan de gezochte financiering slechts *gedeeltelijk* krijgen¹⁶.

¹⁶ Het gaat wél om een betrekkelijk gering aantal bedrijven: 30 die in eerste instantie (deels) zijn afgewezen, en het daarna in tweede instantie op een andere manier hebben geprobeerd.

Figuur 3.3 Heeft men geprobeerd op een andere manier aan kredietfinanciering te komen?

Aantal bedrijven: 106

Bron: Panteia, 2014

Kredietfinanciering zoeken voor werkkapitaal, dan minder kans van slagen
 Wie kredietfinanciering zoekt met werkkapitaal als bestemming slaagt er minder vaak in die financiering volledig aan te trekken dan wie het bestemt voor bijvoorbeeld huisvesting of verbouwing: zie tabel 3.7. Hiervoor geen onderpand beschikbaar, zoals wél voor huisvesting en in mindere mate bedrijfsmiddelen. Daarnaast spelen waarschijnlijk risico-inschattingen bij kredietgevers mee: wie extra geld vraagt als werkkapitaal zit kennelijk krap met zijn liquiditeit. Verlaging van de rekeningcourantlimiet kan hierbij ook meespelen: daardoor komen bedrijven krappere in hun werkkapitaal te zitten.

Tabel 3.7 Toe- of afwijzing naar doel van de gezochte kredietfinanciering

Doel	Beslissing op aanvraag financiering			Aantal bedrijven: 235
	Volledig gekregen ¹⁷	Deels gekregen	Niet gekregen	
Werkkapitaal	33%	59%	52%	
Huisvesting of verbouwing	17%	6%	11%	
Aanschaf bedrijfsmiddelen	17%	6%	16%	
Andere investeringen	17%	39%	10%	

Bron: Panteia, 2014

'Verder zoeken naar kredietfinanciering heeft weinig zin'

Wie geheel of gedeeltelijk is afgewezen en geen verdere pogingen heeft ondernomen om aan krediet te komen motiveert die keuze vaak door te verwijzen naar de geringe kans op succes die hij daarvan verwacht. Die reden wordt nu vaker genoemd dan in 2013. Onbekendheid met alternatieven is ook een reden, maar die wordt juist minder vaak genoemd dan in 2013. Het meest genoemd is echter een 'andere reden'. Zie verder tabel 3.8. De genoemde andere redenen zijn divers. Wél geeft men een aantal keren aan dat men eigen vermogen heeft kunnen vinden als alternatief voor kredietfinanciering, of verwijst men naar niet nader gespecificeerde andere oplossingen. Ook zijn enkele in eerste instantie niet geslaagde zoekers naar financiering alsnog geslaagd bij de bank. Zie de citaten na tabel 3.8.

¹⁷ Toelichting bij de percentages in de tabel: van degenen die de gezochte financiering volledig hebben gekregen heeft 33% werkkapitaal genoemd als bestemming, en 17% huisvesting. Van degenen die de gezochte financiering niet hebben gekregen heeft 52% werkkapitaal genoemd als bestemming, en 11% huisvesting.

Tabel 3.8 Waaron men niet heeft gezocht naar andere manieren om aan kredietfinanciering te komen

Reden	Grootteklasse			Aantal bedrijven: 89*	
	KB	MB	GB	Totaal 2014-1	Totaal 2013-2
Investering (kon) uitgesteld	5%	20%	17%	10%	10%
Investeringskans gepasseerd	2%	0%	0%	1%	3%
Verwacht elders geen succes	33%	35%	8%	30%	25%
Onbekend met alternatieven	18%	10%	0%	14%	21%
Eigen middelen ingezet	5%	15%	46%	13%	8%
Andere reden	49%	50%	48%	51%	35%

* De vraag naar de reden waarom men niet verder heeft gezocht is uitsluitend gesteld aan bedrijven die niet hebben geprobeerd op een andere manier aan financiering te komen.

Bron: Panteia, 2014

Citaten:

"De optie van eigen vermogen door middel van achtergestelde leningen was makkelijker"

"We kunnen het met bestaande middelen redden. Het was meer als buffer bedoeld"

"We hebben een leasecontract kunnen afsluiten voor lager bedrag, tot tevredenheid van aandeelhouders"

"Dat ligt niet zo eenvoudig; je bent gebonden aan je huisbank"

"Wat wij wél konden aantrekken was voldoende"

"Ik zoek niet elders; ik blijf liever bij de bank"

"Kon het op korte termijn met eigen middelen oplossen"

Uitblijven van kredietfinanciering remt ontwikkeling van bedrijven

Ondernemers die na de eerste afwijzing niet verder hebben gezocht, of zonder succes hebben geprobeerd op een andere manier aan financiering te komen, hebben aangegeven welke gevolgen uitblijven van de gezochte financiering heeft gehad voor hun bedrijf. Tabel 3.9 laat zien dat bijna de helft daardoor is geremd in zijn ontwikkeling of groei. Eén op de tien heeft personeel moeten ontslaan. Daarnaast noemt men vaak 'andere gevolgen'. Die variëren van rustiger aan moeten doen tot dreigend faillissement. Zie de citaten voor enkele uitspraken hierover.

Tabel 3.9 Gevolgen van niet krijgen van kredietfinanciering

Gevolg	Grootteklasse			Aantal bedrijven: 102*	
	KB	MB	GB	Totaal 2014-1	Totaal 2013-2
Geremd in ontwikkeling / groei ¹⁸	49%	35%	50%	44%	45%
w.v. niet kunnen investeren	18%	27%	29%	22%	29%
Geen R&D kunnen doen	0%	0%	0%	0%	1%
Bedrijfsbeëindiging	5%	0%	0%	3%	0%
Personeel moeten ontslaan	13%	4%	7%	10%	1%
Ander gevolg	33%	50%	57%	41%	65%
Geen gevolg	?*	?*	?*	?*	12%

* De vraag naar de gevolgen is gesteld aan bedrijven die niet hebben geprobeerd op een andere manier aan financiering te komen, óf het wel hebben geprobeerd maar niet geslaagd zijn. Beging 2014 heeft een (vrij groot) aantal deze vraag niet beantwoord; vandaar de vraagtekens bij 'geen gevolg'.

Bron: Panteia, 2014

Citaten:

"Soebatten om eerdere betaling bij grote klanten"
 "Productaanbod kan niet vergroot worden"
 "Kostenbesparing niet kunnen realiseren"
 "Salariskorting doorgevoerd en gesneden in de reiskostenvergoeding"
 "Heeft geresulteerd in een extra opslag bij de bank"
 "Crediteuren later betalen"
 "Uitstel van ontwikkeling en van een nieuw project"
 "Geen onderhoud"
 "Reorganisatie moeten doorvoeren"
 "Dreigend faillissement"

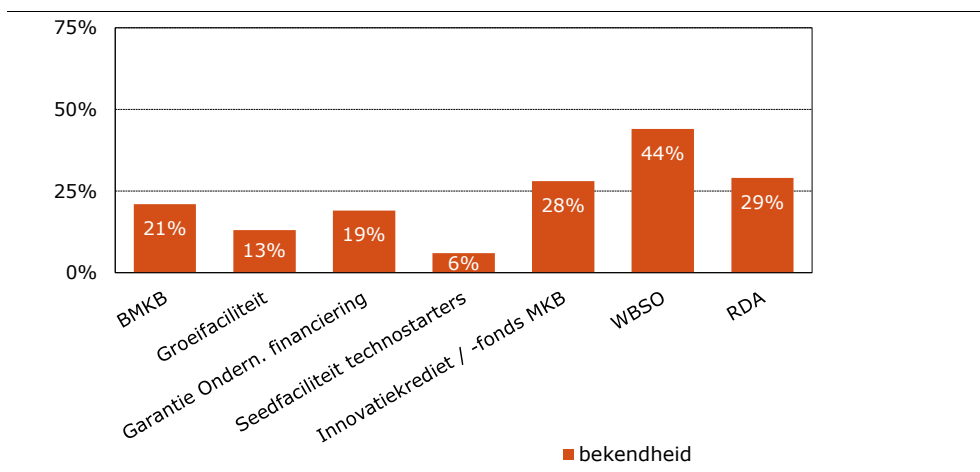
3.6 Bekendheid met overheidsregelingen

Innovatiestimuleringsregelingen het best bekend bij bedrijven

Van de algemene overheidsregelingen op het gebied van financiering en fiscaliteit zijn de innovatiestimuleringsregelingen het best bekend bij ondernemend Nederland: WBSO, RDA en Innovatiekrediet / Innovatiefonds MKB. Circa één op de vijf ondernemers is bekend met BMKB en Garantie Ondernemingsfinanciering. Groeifaciliteit en Seedfaciliteit Technostarters, met een wat specifiekere doelgroep, zijn ook bij wat minder bedrijven bekend. Ten opzichte van de voorgaande meting is er weinig veranderd. Wel lijkt de Groeifaciliteit nu iets beter bekend. Overigens moet bij de vraag of men bekend is met een regeling worden aangetekend dat die op twee manieren kan worden opgevat: 1. wel eens van de regeling gehoord (naamsbekendheid), en 2. weten wat de regeling inhoudt (doelgroep, voorwaarden). Wie kiest voor '2' zal eerder 'nee' antwoorden, wat onderschatting van de naamsbekendheid kan opleveren. Zie tabel 3.9.

¹⁸ Deze categorie is een optelling van 'niet kunnen investeren' en 'andere gevolgen' voorzover die een geremde ontwikkeling of groei inhouden. Voorbeelden zijn te vinden in de citaten: 'langzamere groei', 'project gaat niet door'.

Figuur 3.3 Bekendheid met overheidsregelingen (garantie- en innovatieregelingen)

Aantal bedrijven: 1.393

Bron: Panteia, 2014

Overheidsegelingen beter bekend bij grote bedrijven

Zoals ook bij eerdere metingen al naar voren kwam zijn alle regelingen beter bekend bij grote dan bij kleine bedrijven, zelfs de speciaal voor het MKB bedoelde regelingen: zie tabel 3.10. Dit heeft te maken met gebrek aan capaciteit bij kleine ondernemingen op het gebied van informatiemanagement, en vaak met tekortschietende kennis van financiële zaken: veel ondernemers in het kleinbedrijf (minder dan 50 werkzame personen) slaan hun eigen kennis van zaken op het gebied van financiering niet hoog aan, zo laten eerdere financieringsmonitoren zien. Subsidies en financiering hebben bij kleine bedrijven ook vaak een incidenteel karakter, waar het voor grote eerder een continu punt van aandacht is: daar is vaak een financiële afdeling aanwezig, met specialisten op dit gebied.

Tabel 3.10 Bekendheid garantieregelingen per grootteklasse

Regeling	Grootteklasse		
	KB	MB	GB
BMKB	19%	24%	22%
Groeifaciliteit	10%	14%	17%
Garantie Ondernemingsfinanciering	13%	23%	26%
Seedfaciliteit technostarters	5%	4%	8%
Innovatiekrediet / Innovatiefonds MKB	25%	29%	31%
WBSO	23%	57%	69%
RDA	14%	38%	45%

Bron: Panteia, 2014

Alle regelingen uit tabel 3.10 krijgen een voldoende beoordeling, al geldt een rapportcijfer van minder dan 7 in het algemeen ook als vrij mager. De Seedfaciliteit Technostarters haalt de hoogste score. Zie verder tabel 3.11.

Bedrijven maken alleen van de WBSO veel gebruik

Bedrijven maken alleen van de WBSO op tamelijk grote schaal gebruik: 22% in totaal, variërend van 9% van de kleine, tot 37% van de grote bedrijven. Verder zijn er alleen nog enkele gebruikers van de BMKB onder de deelnemers aan het onderzoek.

Tabel 3.11 Garantiereregelingen, beoordeling door gebruikers

Rapportcijfer	Gemiddeld cijfer	Rapportcijfer 5 of minder
<i>Bekend met overheidsgarantieregelingen</i>		
BMKB	6,8	13%
Groeifaciliteit	6,7	13%
Garantie Ondernemingsfinanciering	6,5	18%
Seedfaciliteit technostarters	7,2	3%
Innovatiekrediet of Innovatiefonds MKB+	6,9	12%

Aantal bedrijven: afh. van aantal 'bekend' variërend van 37 (Seedfaciliteit Technostarters) tot 265 (Innovatiekrediet).

Bron: Panteia, 2014.

3.7 De belangrijkste punten op een rijtje

- 22% van de bedrijven heeft het afgelopen jaar de bestaande kredietruimte méér benut;
- 21% heeft het afgelopen jaar extra financiering gezocht. Dit is een stijging ten opzichte van 2013 (19%);
- Er is met name meer vraag naar *vreemd* vermogen;
- Kleine bedrijven krijgen het vaakst een afwijzing op hun financieringsaanvraag (50%);
- Belangrijkste reden voor afwijzing is het risico voor de kredietverstrekker, c.q. de beoogde financier;
- Het totale aandeel afgewezen financieringsaanvragen is gegroeid, maar vooral doordat meer grote bedrijven geweigerd zijn;
- Slechts een minderheid van de afgewezen aanvragers probeert op alternatieve wijze aan financiering te komen
- MKB-ondernemingen zoeken vaker *eigen* vermogen als alternatief voor kredietfinanciering, omdat voor hen moeilijker aan vreemd vermogen is te komen;
- Werkkapitaal blijft de voornaamste bestemming van de gezochte financiering, maar zoekers naar financiering noemen nu vaker huisvesting en bedrijfsmiddelen;
- Extra financiering zoeken voor werkkapitaal gaat samen met een lagere slaagkans;
- De eigen huisbank is verreweg de belangrijkste bron van financiering, en heeft zijn positie versterkt ten opzichte van 2013;
- Grote bedrijven wenden zich relatief vaak (ook) tot andere banken;

4 Eigen vermogen

Dit hoofdstuk behandelt het zoeken van eigen vermogen en redenen om daar juist van af te zien, en verder, of men het heeft gekregen en bij wie, en eventuele reden waarom men het gewenste bedrag niet heeft kunnen aantrekken. Er zijn aanzienlijk minder zoekers naar eigen dan naar vreemd vermogen, en bij sommige bevindingen is het aantal onderliggende waarnemingen daardoor gering.

4.1 Keuze om (niet) te financieren met eigen vermogen

Keuze voor eigen vermogen, omdat vreemd vermogen niet te krijgen is
Het belangrijkste motief om te zoeken naar financiering met eigen vermogen is deze keer, dat vreemd vermogen niet of moeilijk te krijgen is, of de bank niet bereid is om het te verstrekken. Dit met de kanttekening dat het een kleine groep ondernemingen betreft. Dat aan eigen vermogen makkelijker is te komen is ook nog een motief dat een aantal malen genoemd wordt. De *prijs* van vreemd vermogen en verbetering van de solvabiliteit spelen niet of nauwelijks een rol bij de keuze voor eigen vermogen. Zie verder tabel 4.1.

Tabel 4.1 Reden om te kiezen voor financiering met eigen vermogen¹⁹

Reden (meer antwoorden mogelijk)	Aantal bedrijven: 26
Vreemd vermogen niet te krijgen / bank wil het niet geven	62%
Aantrekken eigen vermogen makkelijker	23%
Vreemd vermogen te duur	7%
Solvabiliteit verbeteren	7%
Andere reden	19%

Bron: Panteia, 2014

'Andere' redenen betreffen onder meer tijdelijke overbrugging om te kiezen voor financiering met eigen vermogen. En verder:

"Eigen voorkeur. En verkrijgbaar tegen betere voorwaarden"
"Het is de enige optie"

Geen eigen vermogen ook vaak, omdat het niet te krijgen is

De reden waarom men géén eigen vermogen heeft gezocht is eveneens in een flink aantal gevallen, namelijk een kwart, dat men verwacht het niet aan te kunnen trekken. Ten opzichte van de eerste meting van 2013 zijn het er aanzienlijk meer, maar de najaarsmeting gaf een soortgelijke uitslag te zien als de huidige. 'Niet nodig' is een tweede belangrijke reden, en behouden van zeggenschap c.q. niet inleveren op eigendom een derde. Die laatstgenoemde reden wordt het vaakst genoemd bij middelgrote en grote bedrijven. 'Niet nodig' wordt sinds 2012 minder vaak genoemd. Zie verder tabel 4.2.

¹⁹ Het betreft bedrijven die alleen eigen vermogen gezocht hebben.

Tabel 4.2 Waarom géén eigen vermogen gezocht? (meer antwoorden mogelijk)

Reden	Grootteklasse			Aantal bedrijven: 190		
	KB	MB	GB	totaal 2014-1	totaal 2013-1	totaal 2012-1
Niet nodig	21%	29%	15%	22%	24%	36%
Vreemd vermogen is goedkoper	7%	6%	4%	6%	6%	6%
Moederbedrijf beslist	0%	2%	4%	2%	6%	5%
Verwacht het niet aan te kunnen trekken	27%	28%	15%	24%	12%	20%
Te duur	1%	0%	0%	1%	2%	3%
Te veel werk	0%	0%	0%	0%	4%	1%
Wil geen zeggenschap inleveren / wil eigendom behouden	7%	21%	28%	16%	12%	
Ziet VV / bank als eerste keus	6%	0%	0%	3%	8%	
'Bedrijfsstructuur' ²⁰	0%	0%	2%	1%	6%	
Andere reden	15%	13%	22%	16%	23%	24%

Bron: Panteia, 2014

'Andere redenen' waarom niet naar eigen vermogen is gezocht zijn onder andere:

"Niet kunnen voldoen aan de rendementseisen voor eigen vermogensverschaffers"
"Vreemd vermogen is makkelijker te regelen"
"Persoonlijke redenen DGA: we zijn niet beursgenoteerd en al het eigen vermogen is van hem"
"Dit [zoeken naar EV] ging vlugger; het ging om een korte termijnproject"
"Onze uitbreiding wordt door de huisbankier gefinancierd"
"Vreemd vermogen is sneller te vinden"

Bestaande aandeelhouders en familie/vrienden de belangrijkste bron

Eigen vermogen komt het vaakst van bestaande aandeelhouders en van familie of vrienden, gevolgd door privévermogen. Een slechts betrekkelijk kleine minderheid noemt andere bronnen zoals informal investors of nieuwe aandeelhouders. Familie en vrienden zijn met name een bron voor kleine bedrijven, bestaande aandeelhouders voor middelgrote en grote bedrijven. Nieuwe aandeelhouders lijkt een opdrogende bron, afgaande op de ontwikkeling sinds begin 2013: bij de najaarsmeting was hun aandeel al gedaald naar 6%. Familie en vrienden zijn met name voor het kleinbedrijf een belangrijke bron.. Ook het belang van bestaande aandeelhouders als bron van eigen vermogen is afgenomen, al is hun aandeel sinds de najaarsmeting niet verder afgenomen. Zie verder tabel 4.3.

²⁰ Bedrijfsstructuur verwijst naar juridische obstakels voor het aantrekken van extern eigen vermogen, zoals bij een beursnotering of een coöperatie.

Tabel 4.3 Bron van eigen vermogen (meer antwoorden mogelijk)

Bron	Grootteklasse			Aantal bedrijven: 70		
	KB	MB	GB	Totaal 2014-1	Totaal 2013-1	Totaal 2012-1
Privévermogen	28%	25%	0%	21%	17%	25%
Bestaande aandeelhouders	10%	47%	69%	31%	38%	33%
Nieuwe aandeelhouders	0%	7%	0%	1%	13%	6%
Andere bedrijven	8%	7%	6%	7%	6%	10%
Familie / vrienden	49%	13%	0%	30%	19%	11%
Participatiemaatschappij, ROM ²¹	0%	0%	0%	0%	6%	6%
Informal investors	8%	7%	0%	6%	6%	4%
Banken	0%	0%	19%	4%	5%	10%

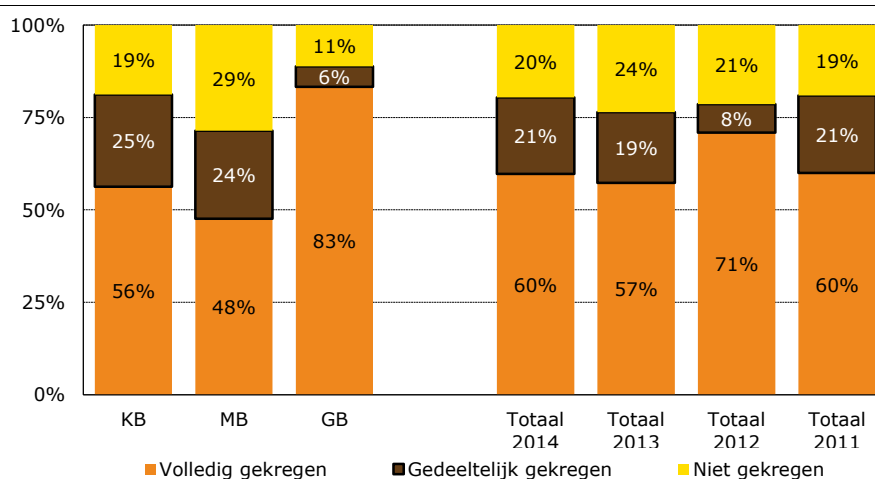
Bron: Panteia, 2014

4.2 Financiering krijgen, en reden indien *niet* geslaagd

Slaagkans bij zoeken naar eigen vermogen gestegen

Meer bedrijven zijn er in geslaagd het gezochte bedrag aan eigen vermogen volledig aan te trekken. Ten opzichte van de meting van begin 2013 is het verschil niet groot, maar ten opzichte van de najaarsmeting wél. Dat lijkt een incidentele 'dip' te zijn geweest. Daarentegen zijn nu minder zoekers naar eigen vermogen van mening dat dit makkelijk te vinden is: iets minder dan de helft. Kennelijk moet er voor aantrekken van eigen vermogen wél harder worden 'gewerkt'. Zie verder figuur 4.1.

Figuur 4.1 Geslaagd of niet bij aantrekken van het gezochte eigen vermogen

	KB	MB	GB	Totaal 2014-1	Totaal 2013-1
Extern EV makkelijk te vinden	47%	33%	61%	46%	55%

Aantal bedrijven: 87 / 95

Bron: Panteia, 2014

²¹ ROM: Regionale Ontwikkelingsmaatschappij.

Wie het gezochte eigen vermogen niet of niet volledig heeft kunnen aantrekken schrijft dit in de helft van de gevallen toe aan risico-inschatting en gebrek aan interesse bij de beoogde financier(s)²². 'Anders' wordt ook vaak genoemd. Dit heeft betrekking op gebrek aan vertrouwen bij financiers, alsnog *vreemd* vermogen hebben gevonden, en 'dit was het maximaal haalbare' (indien minder aangetrokken dan het volledige gezochte bedrag). Zie tabel 4.4 en de citaten uit de categorie 'anders'.

Tabel 4.4 Reden waarom gezocht eigen vermogen niet of niet volledig is verkregen

Aantal bedrijven: 36		
Reden	Totaal 2014-1	Totaal 2013-1
Te duur	6%	10%
Te risicovol voor financier	33%	38%
Te tijdrovend	0%	6%
Onvoldoende interesse bij financiers	17%	21%
Geen toestemming commissarissen of aandeelhouders	11%	2%
Anders	46%	40%

Bron: Panteia, 2014

Citaten:

"Er was geen passende match mogelijk"

"Er was niet genoeg privévermogen"

"[zoeken naar EV] Niet doorgezet, daar financiering bij bank verkregen kon worden"

"We hebben het op een andere manier opgelost, waarop ik verder niet wil ingaan"

"Dit was het maximaal haalbare"

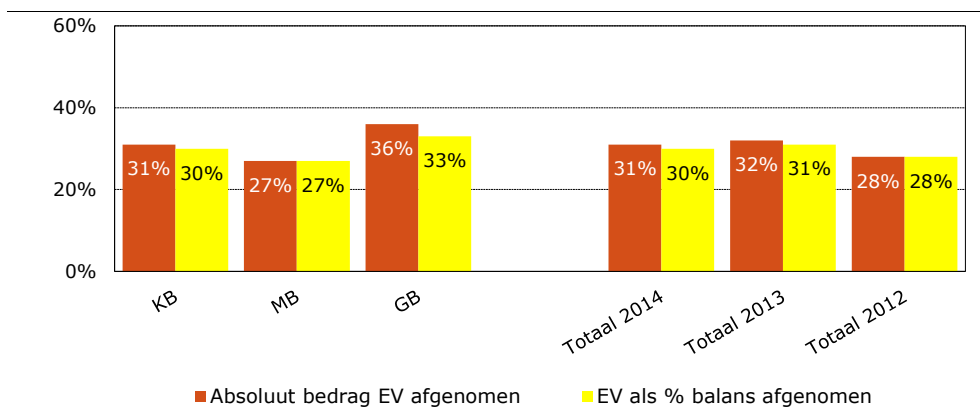
4.3 Ontwikkeling eigen vermogen

Eigen vermogen minder vaak afgenomen

Het eigen vermogen is bij minder bedrijven afgenomen, vergeleken met de metingen in 2013, zowel absoluut als ten opzichte van het balanstotaal. Zie figuur 4.2.

²² Caveat bij de in tabel 3.4 gepresenteerde uitkomsten: het gaat om een vrij klein aantal bedrijven .

Figuur 4.2 Ontwikkeling Eigen Vermogen

Aantal bedrijven: 1.264

Bron: Panteia, 2014

Negatief resultaat de voornaamste reden van afgenomen EV

Als het is afgenomen is een negatief resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening verreweg de belangrijkste oorzaak: zie tabel 4.6. Die oorzaak wordt bij deze meting wat vaker genoemd. 'Andere' redenen zijn er nu veel vaker. Verreweg de meest genoemde andere reden is groei van het vreemd vermogen, als gevolg van met vreemd vermogen gefinancierde aanschaffingen of investeringen of anderszins. Daarnaast noemt men afwaardering van andere dan materiële activa en balansverlenging nog een aantal malen.

Tabel 4.5 Reden afgenomen eigen vermogen

(meer antwoorden mogelijk)	Grootteklasse		Aantal bedrijven: 486*			
	KB	MB	GB	Totaal 2014-1	Totaal 2013-1	Totaal 2012-1
Negatief resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening	67%	75%	54%	64%	61%	66%
Dividenduitkering	1%	11%	19%	9%	9%	6%
Afschrijvingen materiële activa	7%	3%	5%	5%		
Andere reden	17%	11%	17%	16%	9%	6%
Geen reden genoemd	3%	0%	1%	1%	14%	0%

* De vraag naar de oorzaak van afname van eigen vermogen is uitsluitend gesteld aan bedrijven die aangeven dat hun eigen vermogen is gedaald.

Bron: Panteia, 2014

Daling eigen vermogen, dan ook minder kans op aantrekken van financiering
 Bedrijven waarbij het bedrag aan eigen vermogen is afgenomen slagen er minder vaak in de gezochte financiering volledig aan te trekken: 53%, tegen 70% bij bedrijven waarvan het eigen vermogen (minstens) op hetzelfde peil is gebleven. Het verschil tussen bedrijven waar het eigen vermogen is afgenomen en bedrijven waar het *niet* is afgenomen is groter dan bij de najaarsmeting van 2013. Een voorzichtige conclusie is, dat de ontwikkeling van het eigen vermogen zwaarder meeweegt bij de kredietbeoordeling.

4.4 De belangrijkste punten op een rijtje

- Reden voor het zoeken van eigen vermogen is meestal, dat vreemd vermogen niet te krijgen is, c.q. de bank niet bereid is het te verstrekken;
- 'Niet nodig' en geen zeggenschap willen inleveren zijn redenen om *geen* eigen vermogen te zoeken, maar ook de verwachting het niet aan te kunnen trekken;
- De voornaamste bronnen zijn bestaande aandeelhouders voor grotere bedrijven, en privévermogen, familie of vrienden voor kleinere;
- Eigen vermogen is minder vaak aangetrokken bij nieuwe aandeelhouders;
- Ten opzichte van 2013 hebben meer bedrijven het gezochte bedrag kunnen aantrekken;
- Daarentegen zijn er nu minder die vinden dat aan eigen vermogen makkelijk is te komen;
- Risico-inschatting en gebrek aan interesse bij beoogde financiers zijn de voornaamste redenen dat eigen vermogen niet is aangetrokken;
- Bij minder bedrijven is het eigen vermogen afgenomen. Voor zover dat wél het geval is is een negatief resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening verreweg de belangrijkste oorzaak;
- Bedrijven met een gedaald eigen vermogen slagen er minder vaak in de gezochte financiering aan te trekken.

5 Afhandeling en voorwaarden

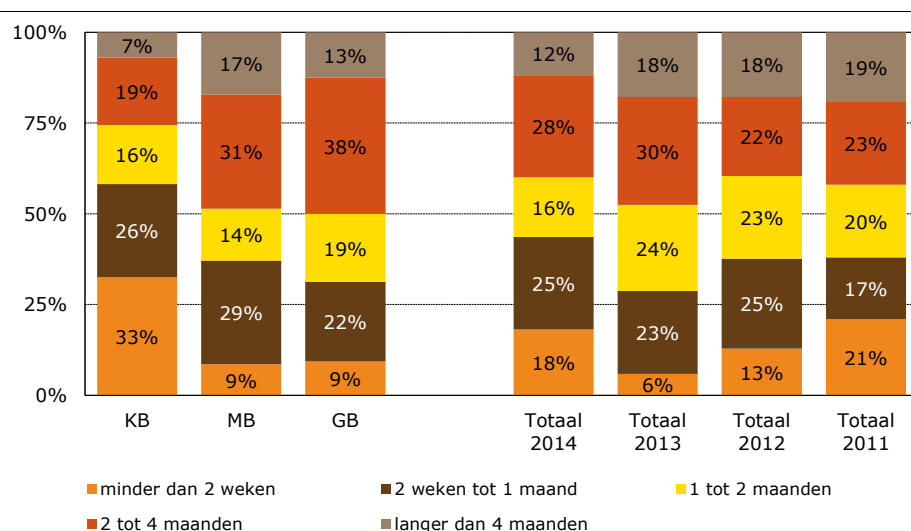
Dit hoofdstuk behandelt de voorwaarden van banken voor kredietverlening aan bedrijven, en wijzigingen daarvan, en daarnaast eventuele aanpassing van het eigen debiteurenbeleid.

5.1 Afhandeling

Bank geeft kleinbedrijf sneller uitsluitel over financieringsaanvraag

De afhandeling van een financieringsaanvraag bij de bank (vanaf correcte indiening van alle gevraagde documenten) kost nu minder tijd dan bij de eerste meting van 2013. Ten opzichte van de laatste meting (najaar 2013) handelen de banken een aanvraag vaker binnen een maand af, maar gaat er ook iets vaker meer dan vier maanden overheen. Met name kleine bedrijven krijgen sneller uitsluitel: bijna 60% binnen een maand na een 'correcte' aanvraag. De looptijd die men *aanvaardbaar* acht is ook wat korter geworden, maar per saldo lijkt ook de subjectieve wachttijd verbeterd.

Figuur 5.1 Aanvaardbare looptijd van de behandeling door de kredietverstrekker

	KB	MB	GB	Totaal 2014-1	Totaal 2013-1	Totaal 2012-1
<i>Aanvaardbaar</i> geachte looptijd (weken)	5,7	5,0	6,7	5,7	6,7	6,0

Aantal bedrijven: 110 / 83

Bron: Panteia, 2014.

5.2 Rente

Betaalde rentes zijn lager

Afgaande op de rentepercentages in tabel 5.1 betalen bedrijven nu minder rente over hun lening, vooral minder variabele rente. Bij de gepresenteerde percentages een kanttekening: een aantal ongeloofwaardig hoge rentes is naar beneden bijgesteld, maar die ingreep kan de uitkomsten enigszins hebben beïnvloed²³.

²³ Bij opgave van tientallen procenten rente is aangenomen dat de tweede digit een decimaal betreft.

Tabel 5.1 Betaalde rente (percentages)

'Gewogen' percentages	Grootteklasse			Aantal bedrijven: 104	
	KB	MB	GB	2014-1	2013-1
Vaste rente	4,2	4,0	2,5	3,6	4,2
Variabele rente	2,9	2,7	2,0	2,6	3,3

Bron: Panteia, 2014

5.3 Onderpand

Minder vaak onderpand gevraagd

Er wordt bij deze meting minder vaak gevraagd onderpand te bieden voor het gevraagde krediet dan bij de beide voorgaande metingen, in 2013: zie tabel 5.2. Als onderpand moet worden geboden gaat het minder vaak om bedrijfspanden, en vaker om debiteuren en voorraden, en 'ander' onderpand. Dat andere onderpand, met 51% de grootste categorie, betreft pandrecht op aandelen, borgstellingen, octrooien/IP-rechten, privé-aansprakelijkheden, en *combinaties* van roerende en onroerende goederen en andere vormen van onderpand.

Tabel 5.2 Gevraagd onderpand

Onderpand	Grootteklasse			Aantal bedrijven: 144 / 47	
	KB	MB	GB	Totaal 2014-1	Totaal 2013-1
Onderpand gevraagd	32%	40%	24%	32%	40%
<i>Waarvan:</i>					
Bedrijfspand(en)	15%	12%	30%	17%	27%
Machines, inventaris, beleggingen	15%	18%		13%	10%
Privéwoning		6%		2%	4%
Debiteuren en voorraden	15%	12%	30%	17%	9%
Ander onderpand	55%	53%	40%	51%	49%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%

Bron: Panteia, 2014

5.4 Financieringsvoorwaarden banken

Aanpassingen van de bankvoorwaarden is meestal een verslechtering

Het percentage bedrijven dat ten minste één aanpassing meldt van de financieringsvoorwaarden bij zijn bank is ten opzichte van de metingen in 2013 flink toegenomen. Het totaal aantal aanpassingen (van rente, andere kosten, omvang kredietlijn, etc.) is echter gelijk gebleven.

Aanpassingen van de voorwaarden zijn in de meeste gevallen verslechtingen. Bij de huidige meting is dat sterker het geval dan bij de meting van begin 2013. Ook melden MKB-bedrijven wat vaker een verslechtering van hun voorwaarden dan grote bedrijven. De voorwaarden die volgens ondernemers het vaakst zijn aangescherpt zijn andere dan rentekosten, andere voorwaarden, en onderpand. Bij de omvang van de

kredietlijn houden verkrapping en verruiming elkaar in evenwicht, en de looptijd van het krediet wordt zelfs vaker verlengd dan verkort. Dat laatste geldt overigens *niet* voor het kleinbedrijf: daar meldt men vaker een verkorting (in het betrekkelijk geringe aantal gevallen dat die voorwaarde is aangepast). Daar staat weer tegenover dat middelgrote en grote bedrijven slechter scoren met renteaanpassingen: vaste en variabele rente zijn naar hun zeggen vaker verhoogd. Zie tabel 5.3.

Tabel 5.3 Aanpassing van financieringsvoorwaarden

Aard aanpassing	Grootteklasse			Aantal bedrijven: 1.188 / 56-320*	
	KB	MB	GB	Totaal 2014-1	Totaal 2013-1
Aanpassingen genoemd	67%	65%	55%	63%	48%
Rente	34%	32%	26%	31%	33%
w.v. vaste rente verhoogd	15%	16%	12%	14%	20%
w.v. vaste rente verlaagd	10%	7%	3%	7%	13%
w.v. var. rente verhoogd	16%	20%	14%	17%	17%
w.v. var. rente verlaagd	10%	7%	6%	8%	12%
Andere kosten	39%	33%	23%	33%	31%
w.v. verhoogd	38%	30%	19%	30%	29%
w.v. verlaagd	1%	3%	4%	3%	2%
Omvang krediet(lijn)	12%	17%	17%	15%	16%
w.v. vergroot	4%	7%	7%	6%	8%
w.v. verkleind	7%	10%	10%	9%	8%
Looptijd krediet	4%	4%	7%	5%	5%
w.v. verkort	3%	2%	1%	2%	2%
w.v. verlengd	1%	2%	6%	3%	3%
Eisen onderpand	10%	11%	9%	10%	7%
w.v. aangescherpt	8%	10%	9%	9%	6%
w.v. versoepeld	2%	1%	0%	1%	1%
Solvabiliteitseisen	5%	8%	5%	6%	6%
w.v. aangescherpt	5%	6%	4%	5%	4%
w.v. versoepeld	0%	2%	1%	1%	2%
Andere voorwaarden	9%	9%	6%	8%	9%
w.v. aangescherpt	8%	9%	6%	7%	8%
w.v. versoepeld	1%	0%	0%	1%	1%

* Aantal bedrijven dat de vraag naar de aard van een aanpassing heeft beantwoord (hoger / lager of soepeler / aangescherpt) is afhankelijk van het aantal met die aanpassing.

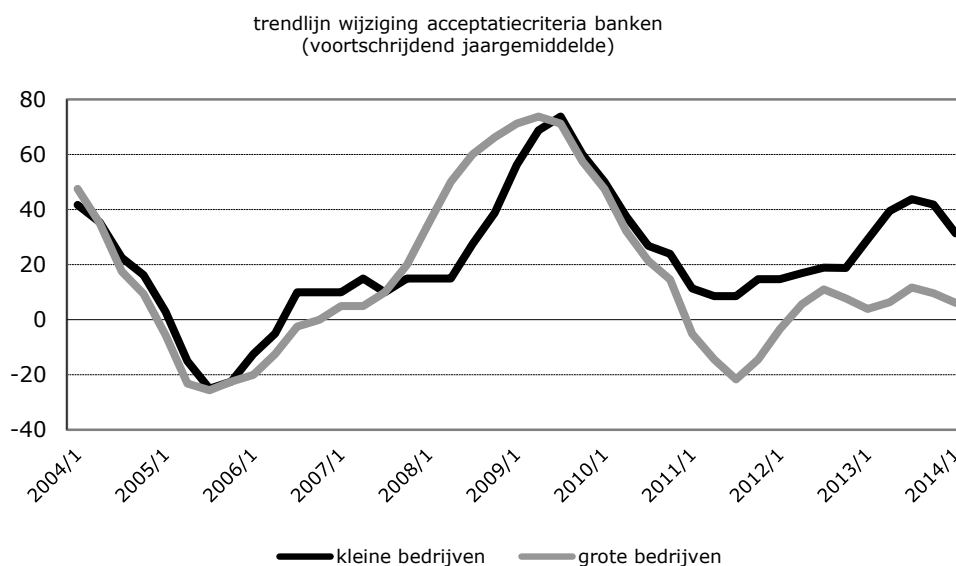
Bron: Panteia, 2014

5.5 Acceptatiecriteria van banken voor kredieten MKB en GB

Strengere acceptatiecriteria voor kleine bedrijven

Figuur 2 laat de ontwikkeling zien van de acceptatiecriteria die banken hanteren voor leningen aan bedrijven vanaf 2004. Het gaat om gegevens die elk kwartaal door Nederlandse banken worden gerapporteerd aan DNB, namelijk het netto verschil tussen banken die strengere en banken die soepeler criteria zeggen te hanteren. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen de acceptatiecriteria voor grote, en die voor kleine bedrijven. Als strenger versus soepeler in evenwicht zijn zit de grafiek op de nullijn. Als een meerderheid strengere criteria hanteert zit de grafiek er boven; als een meerderheid soepelere criteria hanteert zit de grafiek er onder²⁴. Al vanaf 2010 zijn banken volgens deze grafiek strenger voor kleine bedrijven dan voor grote. Wél geven de laatste twee kwartaalmetingen van DNB weer een lichte versoepeling te zien.

Figuur 5.2 ontwikkeling kredietbeoordeling voor kleine en grote ondernemingen

Bron: DNB, Bank Lending Survey, kwartaalmetingen 2003-2013/1

5.6 Aanpassing van eigen betalingsvoorwaarden

Minder aanpassingen van de eigen betalingsvoorwaarden

Eén op de zes bedrijven heeft zijn eigen betalingsvoorwaarden aangepast. Dat zijn er minder dan bij de voorgaande meting, en ook minder dan bij de eerste meting van 2013. Met name aanscherping van de betalingstermijn wordt minder vaak genoemd als maatregel. Zie verder tabel 5.4.

²⁴ Het gaat hier uitdrukkelijk om de *eigen opgave* van bankiers aangaande de ontwikkeling van acceptatiecriteria bij hun bank.

Tabel 5.4 Aanpassing eigen debiteurenbeleid bedrijven (meer antwoorden mogelijk²⁵)

Wijziging	Grootteklasse			Aantal bedrijven: 1.399	
	KB	MB	GB	Totaal 2014-1	Totaal 2013-1
Betalingstermijn aangescherpt	9%	7%	7%	8%	13%
Betalingstermijn versoepeld	2%	4%	2%	3%	3%
Debiteuren sneller gemaand	5%	4%	3%	4%	5%
Geen leverancierskrediet meer	2%	1%	0%	1%	1%
Geen wijziging	81%	85%	89%	84%	81%

Bron: Panteia, 2014

5.7 De belangrijkste punten op een rijtje

- Banken geven bedrijven sneller uitsluitel als zij financiering aanvragen, met name kleinere bedrijven;
- Zij vragen minder vaak onderpand, en de aard van het gevraagde onderpand is voor kleine bedrijven niet anders dan voor grote;
- Debiteuren en voorraden zijn wat vaker onderpand, bedrijfspanden minder vaak;
- 63% van de bedrijven meldt wijziging van de financieringsvoorwaarden door hun bank, een stijging ten opzichte van 2013;
- Wijzigingen zijn meestal aanscherpingen, met andere dan rentekosten, onderpand en overige voorwaarden als meest genoemde;
- Bij grote bedrijven is de rente vaker verhoogd, bij kleine bedrijven de looptijd van het krediet verkort;
- Volgens DNB-gegevens zijn de acceptatiecriteria van banken voor leningen aan kleine bedrijven al sinds 2010 strenger dan die voor grote bedrijven;
- Eén op de zes bedrijven heeft zijn eigen betalingsvoorwaarden aangepast, minder dan in 2013.

²⁵ De aantallen kunnen dus optellen tot meer dan 100%.

6 Verwachte financieringsbehoefte

In dit hoofdstuk komt de financieringsbehoefte aan bod die men voor 2013 verwacht, het doel waarvoor de financiering bestemd is, en een inschatting van de kans van slagen.

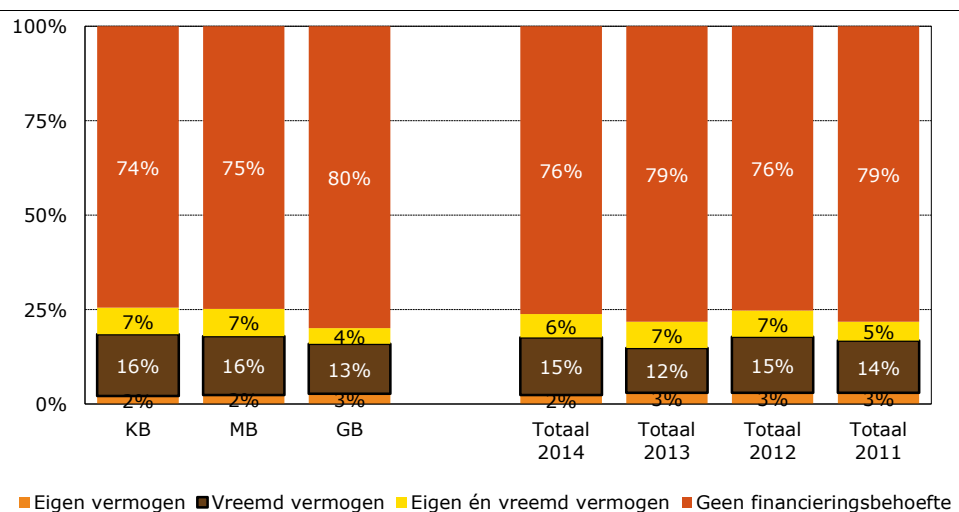
6.1 Financieringsbehoefte

Meer vraag naar vreemd vermogen

Meer bedrijven dan een jaar geleden verwachten de komende twaalf maanden financiering nodig te hebben, maar ten opzichte van de laatste meting in 2013 zijn het er iets minder. Er is verder een verschuiving zichtbaar in de richting van vreemd vermogen: van degenen die financiering zoeken is dat in twee derde van de gevallen uitsluitend vreemd vermogen. Het aantal dat 'uitsluitend eigen vermogen' zoekt neemt af, evenals het aantal dat zowel eigen als vreemd vermogen zoekt.

Grote bedrijven zoeken minder vaak financiering. De verhouding tussen zoeken van eigen dan wel vreemd vermogen is echter gelijk aan die bij het MKB. Dat grote bedrijven minder financiering zoeken heeft te maken met bedrijfsinterne bronnen. De afnemende vraag naar eigen vermogen is mogelijk toe te schrijven aan het feit dat 'de rek er uit is': men verwacht het niet aan te kunnen trekken (zie ook tabel 3.2 in paragraaf 3.1) omdat aandeelhouders van grotere en private geldschieters van kleinere bedrijven in het recente verleden hun kruit al hebben verschoten, of niet bereid zijn om nogmaals kapitaal in te leggen. Zie figuur 6.1 voor de percentages.

Figuur 6.1 Verwachte financieringsbehoefte in de komende 12 maanden

Aantal bedrijven: 1.357

Bron: Panteia, 2014

6.2 Doel van te zoeken financiering

Meer voor investeringen in huisvesting en bedrijfsmiddelen

Vergeleken met de in de voorgaande periode binnengehaalde financiering (zie tabel 3.3 in paragraaf 3.2) valt vooral het sterk gestegen aandeel op van huisvesting en bedrijfsmiddelen als bestemming voor de te zoeken financiering. Huisvesting gaat van 14% bij de eerder gezochte financiering naar 26% bij de verwachte behoefte, en bedrijfsmiddelen van 13% naar 21%. Stijging van deze uitgaven is tevens een positief signaal voor producenten en leveranciers van bedrijfsmiddelen, en voor de vastgoedsector, aannemers, installateurs en inrichters. Verder stijgt ook het aandeel van innovatie als bestemming: van 2% naar 9% van de financieringzoekers. Hierbij loopt het MKB voorop: zie tabel 6.1.

De belangrijkste bestemming voor de financiering die men de komende tijd denkt te gaan zoeken blijft echter werkkapitaal, voor kleine én voor grote bedrijven.

Tabel 6.1 Doel waarvoor financiering nodig is

Doel	Grootteklasse			Aantal bedrijven: 323		
	KB	MB	GB	Totaal 2014-1	Totaal 2013-1	Totaal 2012-1
Start bedrijf	4%	1%	0%	3%	1%	0%
Groei, overnames	11%	5%	12%	10%	14%	15%
Herfinanciering	7%	4%	10%	7%	4%	5%
Herstructurering balans	1%	3%	4%	2%	3%	5%
Werkkapitaal	49%	44%	43%	46%	45%	41%
Internationalisering	1%	5%	0%	2%	1%	0%
Huisvesting	21%	22%	22%	21%	15%	16%
Bedrijfsmiddelen	24%	26%	32%	26%	28%	27%
Innovatie	10%	12%	6%	9%	4%	6%
Anders	2%	4%	1%	2%	5%	2%

Bron: Panteia, 2014

6.3 Bron van te zoeken financiering

Grotere rol bestaande aandeelhouders en (informele) investeerders

Voor de te zoeken financiering geldt wat ook al is vastgesteld bij de in het afgelopen jaar gezochte financiering: banken zijn nog steeds verreweg de belangrijkste bron, maar hun aandeel loopt wél wat terug. Men noemt een breed palet aan alternatieven, waarbij niet één er duidelijk uitspringt. Wel denkt men wat vaker een beroep te doen op eigenaren, c.q. bestaande aandeelhouders. Met name kleine bedrijven overwegen vaker om financiering te zoeken bij informal investors. In de categorie 'anders' noemt 4% leasing, gevolgd door financieringsmaatschappijen (aantal malen genoemd). Andere in overweging te nemen bronnen worden één of twee keer genoemd, en variëren van factoring en crowdfunding tot medewerkers en institutionele beleggers. Zie verder tabel 6.2.

Tabel 6.2 Bron van de te zoeken financiering

Bron	Grootteklasse			Aantal bedrijven: 218		
	KB	MB	GB	Totaal 2014-1	Totaal 2013-1	Totaal 2012-1
Bank(en)	65%	78%	68%	69%	75%	74%
Familie en vrienden	5%	3%	0%	3%	5%	2%
Leveranciers	0%	0%	4%	1%	3%	5%
Informal investors	16%	2%	2%	7%	7%	1%
Openbare kapitaalmarkt	0%	3%	4%	2%	4%	0%
VC, PM of ROM ²⁶	1%	5%	0%	2%	2%	5%
Overheidsregelingen	9%	0%	0%	3%	2%	1%
Andere bedrijven	5%	2%	0%	2%	2%	5%
Eigenaren, aandeelhouders	11%	7%	10%	10%	5%	6%
Moederbedrijf / holding	0%	2%	12%	6%	6%	5%
Anders	11%	13%	9%	11%	11%	6%

Bron: Panteia, 2014 * voor 2011-1 niet bekend

6.4 Verwachte slaagkans bij verkrijgen van financiering

Slaagkans voor te zoeken financiering nu lager ingeschat

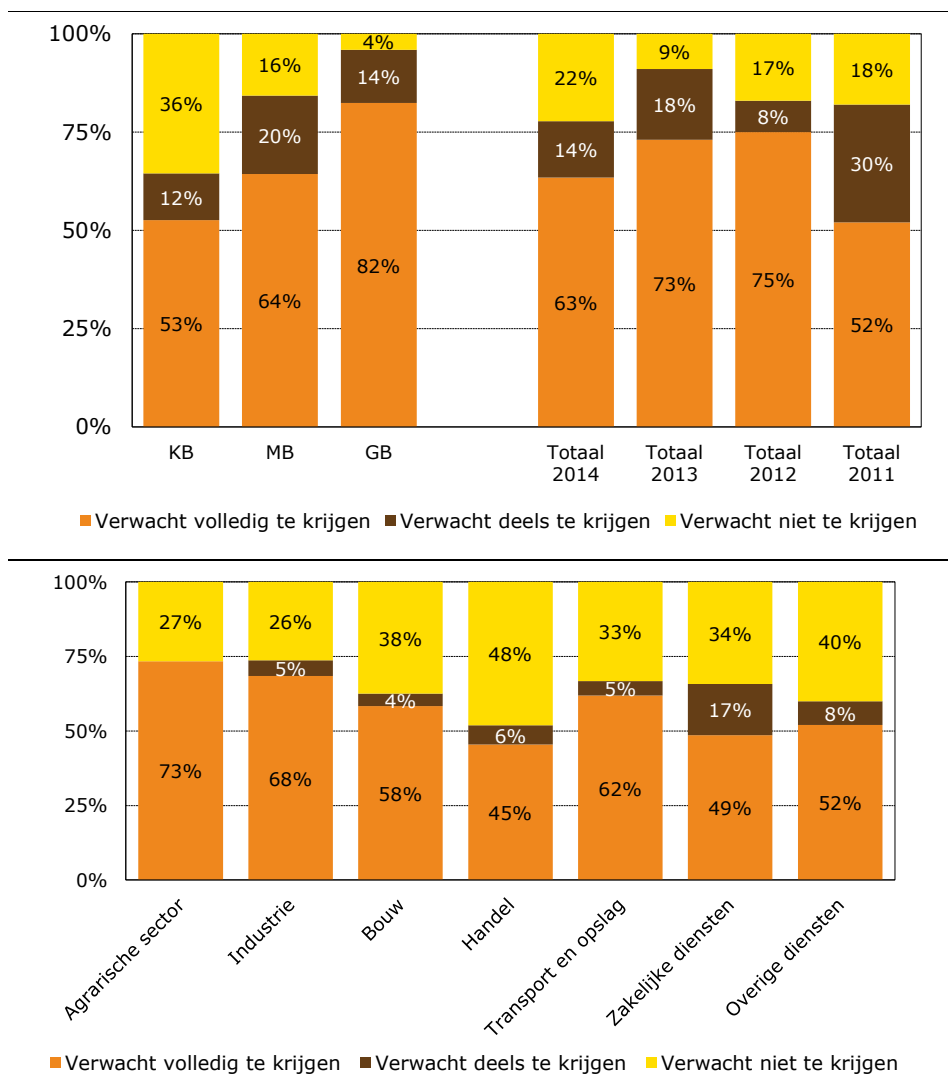
Figuur 6.2 laat zien dat meer bedrijven hun slaagkans bij het aantrekken van financiering in het komende jaar laag inschatten. In vergelijking met een jaar geleden zijn er aanzienlijk meer die nul op het rekest verwachten, en ook ten opzichte van de voorgaande meting van herfst 2013 zijn het er meer. Qua bedrijfsgrootte is het inmiddels bekende patroon zichtbaar: kleine bedrijven schatten hun kans van slagen het laagst in, grote bedrijven het hoogst. Dit sluit aan op de in hoofdstuk 2 al gebleken geringere kans van kleine bedrijven op het aantrekken van de daadwerkelijk gevraagde financiering: zie paragraaf 2.5. Kortom, hoewel het merendeel van de bedrijven denkt de gezochte financiering volledig binnen te kunnen halen is de minderheid die daar wat pessimistischer over is toch weer gegroeid.

Meeste afwijzingen in handel, 'overige' diensten en bouw

Behalve tussen klein en groot zijn er ook flinke verschillen tussen sectoren. Bedrijven in de industrie en de agrarische sector krijgen het gewenste bedrag het vaakst. Bedrijven in de handel krijgen het vaakst een afwijzing, gevolgd door de overige dienstverlening (hier inclusief de horeca), en de bouw. Zie verder het tweede diagram bij figuur 6.2.

²⁶ Resp. Venture Capital, Participatiemaatschappij, Regionale Ontwikkelingsmaatschappij.

Figuur 6.2 Verwacht men het gezochte vermogen aan kunnen trekken?

Aantal bedrijven: 247

Bron: Panteia, 2014

6.5 Relatie slaagkans met gezocht bedrag

Grotere bedragen, lagere slaagkans?

Het gemiddeld gezochte bedrag van de afgelopen 12 maanden is hoger bij degenen die het volledig hebben kunnen krijgen. Hier speelt bedrijfsgrootte mee: kleine bedrijven vragen kleinere bedragen én krijgen vaker een afwijzing. Voor de aanvullende financiering die men de komende 12 maanden denkt nodig te hebben geldt echter het omgekeerde: zij die verwachten het te zoeken bedrag niet of niet volledig binnen te halen willen gemiddeld juist grotere bedragen. Kennelijk hebben degenen die twijfelen aan hun slaagkans wat grotere bedragen op het oog, en schatten zij hun kansen (daarom) wat lager in. Zie tabel 6.3.

Tabel 6.3 Toekenning en afwijzing, naar gezocht bedrag (gemiddeld gezochte bedragen * €1.000)

Aantal bedrijven: 214 / 222		
Financiering gekregen / verwacht of niet	Heeft financiering gezocht in de afgelopen 12 maanden	Zoekt financiering in de komende 12 maanden
Volledig	5,4	2,7
Niet of deels	3,2	4,4

Bron: Panteia, 2014

6.6 Alternatieve bronnen van financiering?

Minder bedrijven zien alternatieven voor bank, familie en relaties

Drie op de tien ondernemers zien mogelijke andere bronnen van financiering voor hun bedrijf dan lenen bij de bank, bij zakelijke relaties, of bij vrienden en kennissen. Opvallend is het teruglopende aandeel van bedrijven waar men alternatieven ziet voor deze meest gebruikelijke bronnen: een jaar geleden was dat nog ruim 40%, nu 29%. Men is in het recente verleden wél vaker op zoek gegaan naar alternatieven: bij eerdere metingen bleek men vaker uit te wijken naar alternatieve financieringsbronnen. In de praktijk blijkt dat echter onvoldoende soelaas te bieden, en doet men toch weer vaker een beroep op bank, familie en relaties. De financieringsbehoefte is niet verminderd, maar alternatieve bronnen zijn (nog) niet voldoende in staat om daar in te voorzien.

Voor zover bedrijven alternatieve bronnen van financiering zien zijn dat vaker grote dan kleine bedrijven. Bij grote bedrijven is meer financiële deskundigheid voorhanden, en heeft financiering ook minder een 'incidenteel' karakter, zoals bij de meeste kleine bedrijven.

Informal investors minder, crowd-funding méér genoemd als alternatief

De meest genoemde alternatieve financieringsvorm is via business angels, informal investors of participatiefondsen, direct gevolgd door crowd-funding. Business angels en informal investors krijgen nu echter aanzienlijk minder stemmen, crowd-funding juist meer²⁷. De publiciteit van het afgelopen jaar rond deze financieringsvorm is daar ongetwijfeld mede debet aan. Crowd-funding wordt inmiddels ook opgepikt door andere aanbieders van alternatieve bedrijfsfinanciering²⁸. Zie tabel 6.4 voor de details.

²⁷ Dit lijkt enigszins strijdig met tabel 6.2, waarin met name kleine bedrijven zich juist vaker blijken te willen wenden tot informal investors. Hier gaat het echter uitsluitend om bedrijven die financiering willen zoeken, in tabel 6.4 daarentegen om de reactie van alle bedrijven op de vraag welke alternatieve bronnen zij zien voor hun bedrijf.

²⁸ Zie Ro Braaksma en Lia Smit, *Bedrijfsfinanciering: zó kan het ook! Nieuwe financieringsvormen voor het MKB, een update*, Panteia, Zoetermeer, 2013. Zie paragraaf 3 (Conclusies): 'Trend naar een financieringsmix'.

Tabel 6.4 Mogelijke alternatieven voor bank, familie of kennissen / relaties²⁹

Alternatieve financieringsvorm	Grootteklasse			Aantal bedrijven: 830	
	KB	MB	GB	Totaal 2014-1	Totaal 2013-1
Ziet alternatieven	25%	33%	43%	29%	41%
Factoring	0%	2%	1%	1%	1%
Leasen of huren	2%	3%	3%	2%	1%
Crowd-funding	4%	5%	2%	4%	1%
Business angel, investeerder, pm	4%	8%	6%	5%	10%
Kredietunie of coöp. financiering	0%	1%	0%	0%	1%
Versneld innen bij debiteuren	0%	0%	1%	0%	1%
Later betalen van schuldeisers	1%	1%	0%	1%	3%
Aandelen uitgeven	1%	3%	11%	3%	5%
Obligaties uitgeven	0%	2%	2%	1%	1%
Eigen middelen	2%	4%	4%	3%	5%
Subsidies	1%	0%	1%	1%	1%
Leverancierskrediet	1%	1%	2%	1%	1%
(Bestaande) aandeelhouders	0%	2%	6%	1%	8%
Familie	2%	1%	2%	2%	1%
Andere mogelijkheid	3%	3%	10%	4%	1%

Bron: Panteia, 2014

²⁹ Deze vraag is alleen gesteld bij bedrijven die geen deel uitmaken van een moederbedrijf.

6.7 De belangrijkste punten op een rijtje

- 24% van de bedrijven denkt de komende 12 maanden extra financiering nodig te hebben, meer dan een jaar geleden, maar niet meer dan in het najaar van 2013;
- Meer bedrijven zoeken *vreemd* vermogen;
- Grote bedrijven zoeken minder financiering (20%) dan kleinere;
- Bedrijven zoeken in de eerste plaats financiering voor werkkapitaal, maar zij noemen huisvesting en bedrijfsmiddelen nu veel vaker als bestemming van de financiering die zij de komende 12 maanden hopen aan te trekken ;
- De bank is verreweg de belangrijkste bron, maar bedrijven noemen nu wat vaker eigenaren en aandeelhouders, en *kleine* bedrijven informal investors;
- Bedrijven zijn ten opzichte van 2013 minder optimistisch over hun kans van slagen. Slechts 63% verwacht het bedrag volledig aan te kunnen trekken;
- Evenals bij voorgaande metingen schatten kleine bedrijven hun kans het laagst in, en dat geldt ook voor bedrijven in de handel, gevolgd door de bouw en de 'overige dienstverlening' (inclusief de horeca);
- Drie op de tien bedrijven zien alternatieve financieringsmogelijkheden, minder dan bij voorgaande metingen.

7 Solvabiliteit

Dit hoofdstuk behandelt de solvabiliteit, of het aandeel eigen vermogen in het totale vermogen, en in hoeverre het zoeken naar financiering en het succes daarvan verband houdt met de hoogte ervan.

7.1 De solvabiliteit naar bedrijfsgrootte

Kleinbedrijf: veel met een hoge én veel met een lage solvabiliteit

De solvabiliteit is ten opzichte van de beide voorgaande metingen iets teruggelopen: van 40% naar 39%. Bij grote bedrijven is hij gemiddeld wat beter dan bij kleine. De verdeling van de solvabiliteit geeft bij kleine bedrijven een 'U-bocht' te zien, met een relatief groot aandeel met een lage, én een groot aandeel met een hoge solvabiliteit: zie tabel 7.1.

Tabel 7.1 Solvabiliteit naar bedrijfsgrootte

'Gewogen' percentages	Grootteklasse			Aantal bedrijven: 1.007	
	KB	MB	GB	Totaal 2014-1	Totaal 2013-1
Gemiddeld	36%	40%	41%	39%	40%
Minder dan 20%	22%	12%	11%	16%	18%
20-30%	11%	14%	15%	13%	15%
30-40%	16%	25%	25%	21%	19%
40% en meer	51%	49%	49%	50%	48%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%

Bron: Panteia, 2014

7.2 Financiering, slaagkans en solvabiliteit

Hogere solvabiliteit bij ondernemingen die geen financiering zoeken

De solvabiliteit van ondernemingen die géén financiering hebben gezocht in de voorgaande 12 maanden ligt duidelijk hoger dan die van ondernemingen die dat wél hebben gedaan. Of men eigen dan wel vreemd vermogen heeft gezocht maakt voor de solvabiliteit nauwelijks verschil. Hetzelfde geldt voor de slaagkans (heeft men het gezochte bedrag volledig kunnen aantrekken?). Daaruit kan de conclusie worden getrokken dat de solvabiliteit van een bedrijf (binnen bepaalde grenzen) geen reden is om een financieringsaanvraag af te wijzen. Voor de extra financiering die men de komende 12 maanden denkt nodig te hebben geldt hetzelfde als voor de voorgaande periode: de solvabiliteit van ondernemingen die géén financiering denken te zoeken ligt hoger. Hier is er wél een flink verschil naar slaagkans: de solvabiliteit van ondernemingen die verwachten het gezochte bedrag niet of niet volledig te kunnen aantrekken ligt een stuk lager dan die van ondernemingen die wél het volledige bedrag denken te kunnen aantrekken. Zie verder tabel 7.2.

Tabel 7.2 Slagen bij het aantrekken van financiering, en solvabiliteit

'Gewogen' percentages	Solvabiliteit (EV/(EV+VV))	Aantal bedrijven
In afgelopen jaar <u>geen</u> financiering gezocht	40%	1.003
In afgelopen jaar eigen vermogen gezocht	33%	71
w.v. volledig gekregen ³⁰	34%	
w.v. niet of deels gekregen	33%	
In afgelopen jaar vreemd vermogen gezocht	32%	205
w.v. volledig gekregen	32%	
w.v. niet of deels gekregen	31%	
Denkt komend jaar <u>geen</u> financiering nodig te hebben	40%	734
Denkt komend jaar financiering nodig te hebben	34%	253
w.v. verwacht te krijgen	38%	
w.v. verwacht niet of deels te krijgen	27%	

Bron: Panteia, 2014

7.3 De belangrijkste punten op een rijtje

- De gemiddelde solvabiliteit van bedrijven ligt op 39%, iets lager dan bij de voorgaande meting;
- De solvabiliteit van bedrijven die geen aanvullende financiering zoeken ligt hoger dan die van bedrijven die wél financiering hebben gezocht;
- De solvabiliteit van bedrijven die denken de gezochte financiering niet, of niet volledig aan te kunnen trekken is lager dan die van bedrijven waar men verwacht wél volledig te slagen.

³⁰ Deze en volgende uitsplitsingen vergelijken de *solvabiliteit* van bedrijven tussen categorieën, zoals 'niet of deels gekregen' met 'volledig gekregen'.

8 Financieringsbehoefte NL bedrijfsleven

Dit hoofdstuk behandelt het totale bedrag aan financiering dat Nederlandse bedrijven in het afgelopen jaar hebben gevraagd en gekregen, en het bedrag waaraan zij dit jaar behoefte hebben, op basis van de bedragen die deelnemers aan het onderzoek noemen. Tevens komen de gemiddeld per grootteklasse en per sector gevraagde bedragen aan de orde.

8.1 Totaalbedragen

Groei van de vraag naar financiering

De berekende financieringsbehoefte in het afgelopen jaar en de voor het lopende jaar verwachte behoefte zijn weergegeven in tabel 7.1. Het gaat om respectievelijk €29 (afgelopen 12 maanden) miljard en €28 miljard (komende 12 maanden). Zie Bijlage 2 voor een toelichting op de gebruikte methode.

De totale financieringsbehoefte is ten opzichte van de metingen in 2013 toegenomen: van €26 miljard begin 2013 en €25 miljard in het najaar naar €29 miljard nu. Met name in de sectoren industrie, bouw en transport / communicatie is er een toename. De handel geeft een teruggang te zien. Vooral bij grote bedrijven is de financieringsbehoefte toegenomen.

De voor de komende 12 maanden verwachte financieringsbehoefte is eveneens toegenomen ten opzichte van de metingen in 2013. Hij blijft echter iets achter bij de groei in de afgelopen 12 maanden, met name in het kleinbedrijf. Zie tabel 7.1.

Tabel 7.1 Totaalbedragen financieringsbehoefte * miljoen euro

'Gewogen' bedragen	Financieringsbehoefte afgelopen 12 maanden	Verwachte financieringsbehoefte komende 12 maanden
Kleinbedrijf (2 – 50 wp)	6.400	5.800
Middenbedrijf (50 – 250 wp)	6.100	6.150
Grootbedrijf (250 wp en meer)	16.550	16.200
Industrie en agrosector	13.200	10.850
Bouw	3.350	1.900
Handel	2.650	3.450
Transport en communicatie	4.100	4.400
Zakelijke diensten	1.400	3.400
Overige diensten incl. horeca	4.350	4.150
Totaal	29.050	28.150

Bron: Panteia, 2014

Tabel 7.2 bevestigt nog eens dat kleine bedrijven vaker een afwijzing van hun financieringsaanvraag verwachten: zij denken weliswaar driekwart van het gewenste bedrag binnen te halen, maar bij grote bedrijven is dit 94%. Het verschil is toe te schrijven aan een grotere kans op afwijzing voor kleinere financieringsbedragen. De kans van slagen bij het aantrekken van de gewenste financiering wordt iets hoger ingeschat dan overeenkomt met het in de voorgaande periode feitelijk binnengehaalde deel.

tabel 7.2 Totaalbedragen *verkregen* en verwachte financiering * miljoen euro

'Gewogen' percentages Grootteklasse / Sector	Verkregen bedrag		Komende 12 maanden verwacht	
	Bedrag * € mln.	procent v. gevraagd	Bedrag * € mln.	procent v. gevraagd
Kleinbedrijf (2 – 50 wp)	4.850	76%	4.650	81%
Middenbedrijf (50 – 250 wp)	5.250	86%	5.500	89%
Grootbedrijf (250 wp+)	15.550	94%	15.650	97%
Industrie en agrosector	11.800	90%	10.300	95%
Bouw	2.900	87%	1.350	71%
Handel	2.300	87%	3.250	94%
Transport en communicatie	3.900	94%	4.300	98%
Zakelijke diensten	1.250	89%	3.150	92%
Overige diensten incl. horeca	3.500	80%	3.450	83%
Totaal	25.650	88%	25.800	92%

Bron: Panteia, 2014

8.2 Gezocht financieringsbedrag naar omvang bedrijf

Tabel 7.2 laat niet heel verrassend zien dat kleine bedrijven relatief geringe bedragen aan financiering vragen: gemiddeld minder dan €0,5 miljoen. Grote bedrijven vragen gemiddeld meer dan €10 miljoen. De bedragen van de voor de komende 12 maanden verwachte financieringsbehoefte liggen wat hoger dan die in de voorgaande periode.

Tabel 7.2 Per bedrijf gezochte financieringsbedragen naar grootteklasse * 1.000 euro³¹

'Gewogen' bedragen	Afgelopen 12 maanden gezocht	Komende 12 maanden verwacht
Kleinbedrijf (2 – 50 wp)	395	500
Middenbedrijf (50 – 250 wp)	2.150	3.020
Grootbedrijf (250 wp en meer)	11.785	13.740

Bron: Panteia, 2014

8.3 De belangrijkste punten op een rijtje

- De financieringsbehoefte in het voorgaande jaar was €29 miljard, waarvan men ruim €25,5 miljard daadwerkelijk heeft aangetrokken;
- De verwachte behoefte voor de komende 12 maanden is €28 miljard, waarvan men bijna €26 miljard denkt te kunnen aantrekken.
- De financieringsbehoefte is het sterkst gestegen bij het grootbedrijf.
- In de handel is de financieringsbehoefte afgenomen, in industrie, bouw en transport / communicatie is hij het sterkst toegenomen.

³¹ Bij het berekenen van de totalen zijn 'uitbijters' geëlimineerd door de 5% hoogste en de 5% laagst genoemde bedragen niet mee te tellen. Er is bij het kleinbedrijf geen onderscheid gemaakt tussen rechtspersonen en niet-rechtspersonen, door een te gering aantal niet-rechtspersonen dat financiering heeft gezocht.

9 Snelle groeiers versus overige bedrijven

In de literatuur worden snelle groeiers vaak aangemerkt als bedrijven met een hoger risico, waardoor het verkrijgen van de benodigde financiering lastiger is. Aan snelle groeiers is een afzonderlijke analyse gewijd. Het gaat hierbij om bedrijven waar omzet of werkgelegenheid ten minste 60% hoger liggen dan in 2010. In dit onderzoek gaat het om 8% van de deelnemende bedrijven.

Snelle groeiers: minder financieringsvraag, maar een betere slaagkans
Snelle groeiers hebben hun kredietruimte bij de bank vaker méér benut, maar hebben juist wat minder vaak aanvullende financiering gezocht buiten die kredietruimte. Die uitkomst wijkt sterk af van die bij de voorgaande meting (najaar 2013), toen snelle groeiers dubbel zo vaak als andere bedrijven aanvullende financiering zochten. Over de oorzaak kan slechts gegist worden, aangezien hier niet verder naar gevraagd is. De snelle groeiers die aanvullende financiering hebben gezocht hebben die doorgaans wél gekregen, en scoren daarmee aanzienlijk beter dan andere bedrijven. Ook deze uitkomst wijkt af van de voorgaande meting: toen scoorden snelle groeiers juist slechter op dit punt. Het gegeven dat snelle groeiers vaak kleine bedrijven zijn geeft hun gunstige score extra glans: in hoofdstuk 3 is al vastgesteld dat financieringsaanvragen van kleine bedrijven 'normaliter' juist vaker worden afgewezen.

Tabel 9.1 snelle groeiers vergeleken met overige bedrijven

Kenmerk	Snelle groeiers	Overige bedrijven ³²	Aantal bedrijven ³³
Kredietruimte bij bank meer benut	30%	21%	1.391
Financiering gezocht buiten bestaande kredietruimte	19%	21%	1.398
Eigen én vreemd vermogen gezocht	30%	23%	68
Gezocht EV volledig gekregen	100%	55%	65
Gezocht EV deels gekregen	0%	23%	
Gezocht EV <i>niet</i> gekregen	0%	23%	
Gezocht VV volledig gekregen	80%	53%	186
Gezocht VV deels gekregen	13%	7%	
Gezocht VV <i>niet</i> gekregen	7%	40%	
Herkomst VV: huisbank	93%	71%	145
Herkomst VV: andere bank	0%	16%	
Solvabiliteit	42%	38%	1.007
EV gedaald in euro's	13%	33%	1.336
EV gedaald als percentage van de balans	19%	31%	1.264

Bron: Panteia, 2014.

³² Dit zijn alle bedrijven waar omzet noch werkgelegenheid in de afgelopen drie jaar met 60% of meer is toegenomen.

³³ Het gaat hier om het totale aantal. snelle groeiers zijn daarvan de eerder genoemde 8%.

Snelle groeiers scoren beter qua solvabiliteit en ontwikkeling van het EV
Mogelijk speelt de solvabiliteit een rol bij de betere kansen op het verkrijgen van financiering: die is bij snelle groeiers bovengemiddeld. Bovendien ontwikkelt het eigen vermogen van deze groeibedrijven zich eveneens aanmerkelijk gunstiger dan gemiddeld: waar bijna één op de drie bedrijven in het laatste boekjaar een daling van het eigen vermogen meldt is dit bij snelle groeiers minder dan een vijfde. Zie tabel 9.1.

10 Belangrijkste uitkomsten en verschillen met de eerste meting van 2013

10.1 Uitkomsten

De belangrijkste uitkomsten van de uitgevoerde enquête onder 1.400 bedrijven van de financieringsmonitor 2014-1 zijn:

De vraag

In de afgelopen 12 maanden heeft 22% van de bedrijven zijn kredietruimte bij de bank meer benut, en heeft 21% aanvullende financiering gezocht. Verder verwacht 24% in de komende 12 maanden aanvullende financiering te zoeken³⁴. Grote bedrijven zoeken minder vaak financiering. Interne financiering binnen concernverband voorziet hier in een deel van de kapitaalbehoefte.

De vier voornaamste bestemmingen voor de gezochte financiering zijn: werkkapitaal (41%), investeringen (18%), bedrijfsmiddelen (14%) en huisvesting (13%). Bedrijfsmiddelen en werkkapitaal wegen voor het kleinbedrijf zwaarder, investeringen voor het grootbedrijf.

De totale behoefte in bedragen

Wanneer de gevraagde en verkregen financieringsbedragen van het onderzoek worden geëxtrapoleerd naar de totale financieringsbehoefte van het Nederlandse bedrijfsleven resulteert een bedrag van ruim €27,5 miljard gezocht in de afgelopen 12 maanden, en bijna €27 miljard te zoeken in de komende 12 maanden. Daarvan is respectievelijk €23,5 binnengehaald, en €24,5 miljard in 2014 binnen te halen.

Het succes

Het kleinbedrijf heeft 50% van het gezochte vreemd vermogen niet aan kunnen trekken, het middenbedrijf 25%, en het grootbedrijf 24%. Bij het grootbedrijf is dit meer dan bij vorige metingen. Van de bedrijven die de komende 12 maanden financiering denken te zoeken verwacht 22% niet te slagen, en nog eens 14% slechts gedeeltelijk.

Minder bedrijven zoeken verder naar financiering als zij niet (volledig) slagen.

Rol solvabiliteit

Er zijn iets meer bedrijven waarvan de solvabiliteit is afgenomen. Bedrijven die financiering vragen hebben gemiddeld een lagere solvabiliteit dan bedrijven die geen financiering vragen, c.q. nodig hebben.

Rol ontwikkeling eigen vermogen

Van de bedrijven met een afgenomen eigen vermogen slaagt 53% er in de gezochte financiering volledig aan te trekken, tegen 70% bij bedrijven waar het eigen vermogen (minstens) gelijk is gebleven.

Krediet voor snelle groeiers

Snelle groeiers, bedrijven waarvan de omzet in de laatste drie boekjaren met minstens 60% is gegroeid, hebben minder vaak aanvullende financiering gezocht, maar hun slaagkans is een stuk beter als ze het doen.

³⁴12 maanden te rekenen vanaf februari 2014: toen is de enquête gehouden.

10.2 Verschillen met de eerste meting van 2013

- Meer bedrijven hebben aanvullende financiering gezocht: hun aandeel stijgt van 18% naar 21%;
- Bedrijven zoeken vaker naar *vreemd* vermogen;
- De eigen huisbank is daarvoor weer vaker de enige bron;
- Zij wenden zich daarvoor (weer) vaker tot hun huisbank, en minder tot (een) andere bank(en);
- Banken handelen financieringsaanvragen sneller af, met name die van kleine bedrijven;
- De gezochte financiering is nu vaker bestemd voor investeringen in huisvesting en bedrijfsmiddelen, en dat is een indicatie voor zich aandienend herstel;
- Andere investeringen zijn vaker de bestemming bij grotere bedrijven;
- De slaagkans bij het zoeken van financiering geeft vooralsnog een verdere daling te zien, zowel retro- als prospectief;
- Een mindere score op dit punt van het grootbedrijf is de voornaamste reden;
- Reden om geen eigen vermogen te zoeken is vaker, dat men verwacht het niet aan te kunnen trekken;
- Ook is men vaker van mening dat eigen vermogen moeilijk te vinden is;
- Minder bedrijven zien alternatieven voor de meest gebruikte bronnen van financiering (banken en informele bronnen);
- Het eigen vermogen is bij minder bedrijven afgenomen;
- Meer bedrijven melden wijziging van de financieringsvoorwaarden van hun bank;
- Meer bedrijven denken de komende 12 maanden extra financiering nodig te hebben;
- Het gaat bij de verwachte financieringsbehoefte vaker om *vreemd* vermogen;
- De bestemming van de aan te trekken financiering is vaker huisvesting en innovatie, dat laatste vooral bij kleine en middelgrote ondernemingen;
- Minder bedrijven hebben hun eigen betalingsvoorwaarden gewijzigd.

Bijlage 1 Vragenlijst

Vraag V04

Hoeveel werknemers telt uw organisatie in Nederland?

Vraag V01

Maakt de organisatie waar u werkt deel uit van een moederbedrijf?

Vraag V02

Maakt uw bedrijf onderdeel uit van een beursgenoteerde onderneming?

Vraag V03

In welke bedrijfstak is uw bedrijf actief?

Vraag V05

Wat is ongeveer de jaaromzet van uw bedrijf in Nederland?

Vraag V05A2

Is de omzet of de werkgelegenheid bij uw bedrijf meer dan 60% hoger dan in 2009?

Vraag V06

Heeft u in de afgelopen 12 maanden uw kredietruimte bij de bank meer benut dan daarvoor? Hieronder verstaan we ook het rood staan op een rekening courant.

Vraag V07

Heeft uw bedrijf in de afgelopen 12 maanden financiering gezocht buiten de bestaande kredietruimte?

Vraag V08

Heeft uw bedrijf in de afgelopen 12 maanden eigen vermogen gezocht, vreemd vermogen (dat wil zeggen, geleend geld), of beide? Achtergestelde leningen worden tot het eigen vermogen gerekend.

Vraag V09

Waarom heeft uw bedrijf gekozen voor financiering met eigen vermogen?

Vraag EXTRA1

Vond u extern eigen vermogen makkelijk te vinden?

Vraag V10

Waarom heeft u geen extern eigen vermogen gezocht?

Vraag V11

Waarom heeft u geen financiering gezocht?

Vraag V12

Voor welk doel of welke doelen zocht u financiering?

Vraag V13

Hoe groot was het financieringsbedrag dat u zocht?

Vraag V14

Heeft u het extra eigen vermogen of de achtergestelde lening die u zocht ook aan kunnen trekken?

Vraag V15

Waarom is volgens u het extra eigen vermogen niet of niet volledig aangetrokken?

Vraag V16

Heeft u het extra vreemde vermogen dat u zocht ook aan kunnen trekken?

Vraag V17

Waarom is volgens u het extra vreemde vermogen [lening(en)] dat u zocht niet of niet volledig aangetrokken?

Vraag V17A

Heeft u geprobeerd op een andere manier aan financiering te komen?

Vraag V17B

Kunt u kort aangeven op welke manier?

Vraag V17C

Is het gelukt om op een andere manier aan financiering te komen?

Vraag V17D

Kunt u aangeven waarom u niet verder heeft gezocht?

Vraag V17E

Wat zijn de gevolgen geweest van [*niet hebben geprobeerd / niet zijn geslaagd om op een andere manier aan financiering te komen*]

Vraag V18

Waar heeft u eigen vermogen of een achtergestelde lening aangetrokken?

Vraag V19

U noemde aandeelhouders. Gaat dat om:

- 1: converteerbare obligaties of achtergestelde leningen
- 2: aandelen of opties op aandelen
- 3: beide

Vraag V20

Waar heeft u vreemd vermogen aan kunnen trekken?

Vraag V21

Ik noem u enkele overheidsregelingen. Wilt u aangeven of u daar mee bekend bent?

"de BMKB-regeling (Borgstelling MKB Kredieten)"

"de Groeifaciliteit"

"de Garantie Ondernemingsfinanciering"

"de Seed-faciliteit Technostarters"

"Innovatiekrediet of Innovatiefonds MKB+"

"WBSO"

"RDA"

Vraag V22

Heeft uw bedrijf bij het verkrijgen van krediet gebruik gemaakt van:

"de BMKB-regeling (Borgstelling MKB Kredieten)"

"de Groeifaciliteit"

"de Garantie Ondernemingsfinanciering"

"de Seed-faciliteit Technostarters"

"Innovatiekrediet of Innovatiefonds MKB+"

Vraag V22B

Heeft uw bedrijf in het laatste verslagjaar gebruik gemaakt van WBSO of RDA?

Vraag V23

Wilt u met een rapportcijfer van 1 tot 10 uw oordeel over het nut aangeven van de u bekende overheidsregelingen?

Vraag V24

Heeft uw bank een overheidsgarantieregeling aangeboden?

Vraag V25

Voor welk bruto leningbedrag heeft u gebruik gemaakt van de garantieregeling?

Vraag V26

Hoe lang duurde de behandeling van de financieringsaanvraag vanaf correcte indiening van alle gevraagde documenten?

Vraag V27

Hoeveel weken vindt u een aanvaardbare doorlooptijd?

Vraag V28

Welke percentage variabele en welk percentage vaste rente moet u betalen over het totale kredietbedrag?

Vraag V29

Moest u extra onderpand bieden voor het krediet? U heeft immers nieuwe financiering aangevraagd.

Vraag V30

Wat was dat onderpand?

Vraag V31

Hoeveel procent eigen vermogen staat er op uw balans?

Vraag V32A

Is het absolute bedrag eigen vermogen van uw bedrijf de afgelopen 12 maanden afgenomen?

Vraag V32B

Is het eigen vermogen van uw bedrijf als percentage van de balans de afgelopen 12 maanden afgenomen?

Vraag V33

Waarom is uw eigen vermogen afgenomen?

Vraag V33A

Welke andere mogelijke bronnen van financiering dan lenen bij de bank, bij zakelijke relaties of bij vrienden en kennissen ziet u voor uw bedrijf?

Vraag V34

Verwacht u de komende 12 maanden behoefte te zullen hebben aan extra eigen vermogen, aan vreemd vermogen, aan beide, of aan geen van beide?

Vraag V35

Voor welk doel of welke doelen verwacht u behoefte te zullen hebben aan financiering?

Vraag V36

Hoe groot verwacht u dat het financieringsbedrag zal zijn dat u gaat zoeken?

Vraag V38

Verwacht u dat u financiering kunt krijgen?

Vraag V39

Bij wie verwacht u financiering te kunnen krijgen?

Vraag V40

Gaat u toch proberen financiering te verkrijgen?

Vraag V41A

Heeft uw bank in de afgelopen 12 maanden de kredietvoorwaarden aangepast? Ik leg u een aantal mogelijke aanpassingen voor:
Rente.

Vraag V42A1

Is uw vaste rente verhoogd of verlaagd?

Vraag V42A2

Is uw variabele rente verhoogd of verlaagd?

Vraag V41B

Andere kosten zoals vergoedingen en provisies. Heeft uw bank deze de afgelopen 12 maanden aangepast?

Vraag V42B

Zijn deze verhoogd of verlaagd?

Vraag V41C

Beschikbare omvang van het krediet of kredietlijn. Heeft uw bank deze de afgelopen 12 maanden aangepast?

Vraag V42C

Is dit vergroot of verkleind?

Vraag V41D

Beschikbare kredietlooptijd. Heeft uw bank deze de afgelopen 12 maanden aangepast?

Vraag V42D

Is die verkort of verlengd?

Vraag V41E

Eisen omtrent onderpand. Heeft uw bank deze de afgelopen 12 maanden aangepast?

Vraag V42E

Zijn deze aangescherpt of versoepeld?

Vraag V41F

Eisen omtrent minimum aan solvabiliteit

Vraag V42F

Zijn deze aangescherpt of versoepeld?

Vraag V41G

Andere voorwaarden zoals garanties, doorlooptijden en procedures

Vraag V42G

Zijn deze aangescherpt of versoepeld?

Vraag EXTRA3

Welk rapportcijfer van 1 tot 10 geeft u voor uw eigen kennis van financiering en hoe die te verkrijgen?

Vraag V43

Heeft u de afgelopen 12 maanden uw eigen voorwaarden voor het verstrekken van krediet aan uw afnemers gewijzigd?

Bijlage 2 Onderzoeksverantwoording en kenmerken respondenten

Onderzoekverantwoording

Er zijn 2.413 adressen gebruikt voor het uiteindelijke resultaat van 1.400 geslaagde telefonische interviews, random getrokken uit het beschikbare adressenbestand (REACH). Van deze adressen waren 955 afkomstig van respondenten die bij de eerste meting hebben gezegd dat zij nogmaals benaderd mochten worden met vragen over financiering, hierna aan te duiden als de 'panelbedrijven'.

Van de 2.413 benaderde bedrijven waren 604 om uiteenlopende redenen niet te bereiken: 25%. Nog eens 75 vielen buiten de gestelde criteria (3%), en 334 (14%) weigerden medewerking. Gerelateerd aan de som van deelnemers + weigeringen is het aandeel weigeringen 19%. Dit is hetzelfde percentage als bij de tweede meting van 2013.

Tabel B2.1 laat zien dat grote bedrijven wat vaker medewerking hebben geweigerd. Het aantal weigeringen ligt met 8% het laagst in de metaal- en elektrotechnische industrie, en met 30% het hoogst in de overige dienstverlening. Ook in de voedingsmiddelenindustrie zijn het er vrij veel (26%). De verschillen zijn echter niet zodanig dat voor invloed van 'selectieve respons' op de uitkomsten gevreesd moet worden.

Tabel B2.1 Kenmerken van respondenten en weigeraars

Kenmerk	respondenten	weigeraars
Kleinbedrijf ³⁵	88%	12%
Middenbedrijf	79%	21%
Grootbedrijf	75%	25%
Agrarische sector	84%	16%
Metalektro	92%	8%
Voedingsmiddelenindustrie	74%	26%
Overige industrie	84%	16%
Bouw	78%	22%
Autobranche	85%	15%
Groothandel	78%	22%
Detailhandel	79%	21%
Horeca	81%	19%
Transport	83%	17%
Informatie en communicatie	88%	12%
Spec. zakelijke diensten	83%	17%
Overige diensten	70%	30%
Starters: < 5 jaar gevestigd	86%	14%
Langer gevestigde bedrijven ³⁶	88%	12%

Bron: Panteia, 2014

³⁵ De percentages tellen horizontaal op tot 100%. Dus in het kleinbedrijf heeft geweigerd.

³⁶ Het gaat bij starters en langer gevestigde bedrijven uitsluitend om kleinbedrijf.

Kenmerken respondenten

Uit tabel B2.2 kan worden afgelezen dat 41% van de bedrijven onderdeel is van een groter geheel. In het grootbedrijf is dit zelfs ruim twee derde. Drie op de tien grote bedrijven zijn onderdeel van een beursgenoteerde onderneming.

Tabel B2.2 Kenmerken van de deelnemende bedrijven (ongewogen!)

<i>Kenmerk</i>	<i>KB</i>	<i>MB</i>	<i>GB</i>	<i>Totaal</i>
Maakt deel uit van moederbedrijf	14%	60%	70%	41%
Onderdeel van beursgenoteerde onderneming	1%	13%	29%	12%
<i>Aantal werknemers in Nederland</i>				
Minder dan 10	70%			33%
10 tot 100	30%	59%		27%
100 tot 250		41%		14%
250 tot 500			41%	11%
500 tot 1.000			28%	7%
1.000 tot 2.000			13%	4%
2.000 en meer			18%	4%
Groeibedrijf ³⁷	11%	4%	5%	8%
Starter ³⁸				13%

Bron: Panteia, 2014

Gezochte bedragen en weegprocedure voor representativiteit

Het bedrag van de gezochte financiering is gevraagd in euro's. Alleen wanneer men het bedrag niet kon of wilde noemen is gevraagd naar de *orde* van grootte: de *grootteklasse*. Dit betrof 7% van de bedrijven die in de voorgaande 12 maanden financiering hebben gezocht. Om toch een bedrag te kunnen invullen is het gemiddelde bedrag genomen dat bedrijven in de desbetreffende grootteklasse hebben genoemd. Als men aangeeft dat het gaat om een bedrag tussen €500.000 en €1 miljoen wordt het gemiddelde berekend van bedrijven die wél een bedrag noemen dat tussen die twee bedragen ligt. Dit wordt afzonderlijk berekend voor klein-, midden- en grootbedrijf.

De enquête-uitkomsten zijn herwogen op basis van de *werkgelegenheid* per sector en grootteklasse. Hiervoor zijn CBS-gegevens gebruikt (bedrijven, 1 januari 2013).

³⁷ Omzet of werkgelegenheid tenminste 60% hoger dan in 2009.

³⁸ Minder dan 5 jaar gevestigd (alleen kleinbedrijf tot 50 werkzame personen; 8% van totaal, 31% van deze grootteklasse).

Methodologie: financiering bedrijfsleven (hoofdstuk 2)

Hoofdstuk 2 brengt de financiële positie van het Nederlandse bedrijfsleven in beeld voor het jaar 2012, verbijzonderd naar sector en grootteklasse. In enkele gevallen wordt tevens een trend geschetst over een periode van vijf jaar, beginnend in 2008. De hiervoor gebruikte gegevens zijn gebaseerd op microdata van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), geactualiseerd naar één recenter jaar en waar ten slotte de groep niet-rechtspersonen aan is toegevoegd.

Microdata

De CBS statistiek Niet-Financiële Ondernemingen (NFO) verzamelt de balans- en resultatenrekeninggegevens van alle Nederlandse niet-financiële ondernemingen met rechtspersoonlijkheid. Een koppeling met het Algemeen Bedrijven Register (ABR) voegt het aantal werkzame personen in een ondernemingsgroep toe, benodigd om een grootteklasse indeling te kunnen maken op basis van deze aantallen.

Actualisering

Ten tijde van dit schrijven, hebben de meest recente NFO microdata betrekking op het jaar 2011. Van het jaar 2012 zijn enkel nog randtotalen op sectorniveau beschikbaar. Om het beschreven financiële beeld beter te laten aansluiten op de in de rest van de monitor besproken periode, worden de microdata geactualiseerd opdat zij representatief zijn voor het jaar 2012. Om dit te bereiken, maakt Panteia gebruik van REACH, een overzicht met jaarrekeninggegevens van bedrijven die hun jaarcijfers gedeponereerd hebben bij de Kamer van Koophandel. De groeicijfers uit REACH worden toegepast op de microdata uit 2011 en de resulterende verdeling naar grootteklasse wordt op de CBS randtotalen van 2012 gezet. De bedragen uit 2011 zijn geüpdatet met de ontwikkeling van de relevante posten op de balans en resultatenrekening van bedrijven uit REACH die zowel in 2011 als 2012 hebben gedeponereerd. Voor alle cijfers over 2012 geldt daarom dat zij nog onder voorbehoud zijn.

Niet-rechtspersonen

Bedrijven zonder rechtspersoonlijkheid ontbreken in de financiële statistiek van het CBS en moeten afzonderlijk benaderd worden. Dit gebeurt met behulp van databestanden waarover Panteia de beschikking heeft en volgens een methodiek die ook wordt toegepast binnen FAMOS³⁹, een door Panteia ontwikkeld financieel-analytisch model, waarvoor dezelfde data gebruik wordt gemaakt. Door veranderingen in de dataset en berekeningswijze voor niet-rechtspersonen (toegerekend loon van een zelfstandige), kunnen de cijfers over deze groep substantieel kunnen verschillen ten opzichte van voorgaande jaren. Dit werkt tevens door in de totaalcijfers.

Ondernemingsgroepen

De NFO bevat financiële gegevens naar ondernemingsgroep. Op het niveau van deze juridische entiteit worden de financiële beslissingen genomen. Praktisch gezien is dit een verzameling van alle ondernemingen die binnen de invloedssfeer van een moedermaatschappij vallen. Dit is dus een bredere definitie dan die van het individuele bedrijf en omvat meerdere bedrijfseenheden. Binnen het kleinbedrijf zijn deze twee begrippen doorgaans wel gelijk aan elkaar.

³⁹ Zie Verhoeven, W., T. Span & A. Ruis (2013) - FAMOS 2013: a size-class based financial analysis model, Panteia.

Nadere uitwerking financiële kengetallen

Hierna volgt een nadere uitwerking van de kengetallen die in hoofdstuk 2 van de rapportage worden gebruikt om de financiële positie van het Nederlandse bedrijfsleven in beeld te brengen. De volgende tabel geeft een overzicht van de acht kengetallen en uit welke balans- en resultatenrekeningposten zij zijn opgebouwd. De rechterkolom bevat de posten zoals deze voorkomen in de Statistiek Niet-Financiële Ondernemingen (NFO) van het CBS.

tabel B.2.3 opbouw financiële kengetallen

<i>niveau of kengetal</i>	<i>opbouw</i>
vaste activa =	immateriële vaste activa + materiële vaste activa + deelnemingen + langlopende vorderingen
vlottende activa =	voorraden + kortlopende vorderingen + handelsdebiteuren + liquide middelen
eigen vermogen =	eigen vermogen
kort vreemd vermogen =	kortlopende schulden + handelscrediteuren
lang vreemd vermogen =	belang van derden + egalisatierekening + voorzieningen + langlopende schulden
solvabiliteit =	eigen vermogen / totaal vermogen
liquiditeit (<i>current ratio</i>) =	vlottende activa / kort vreemd vermogen
rentabiliteit eigen vermogen =	netto winst / eigen vermogen

Bron: Panteia

Bijlage 3 Tabellen naar omzetklasse

Tabel B3.1 Méér benutten van bestaande kredietruimte in het afgelopen jaar

Antwoord	Omzetklasse			Aantal bedrijven: 1.319
	< € 10M	€10-50M	€50M +	totaal 2014-1
Méér benut	21%	23%	21%	22%
Niet méér benut	66%	69%	64%	66%
Heeft geen krediet	13%	8%	15%	12%

Bron: Panteia, 2014

Tabel B3.2 Financiering gezocht buiten de bestaande kredietruimte, en aard daarvan

Antwoord	Omzetklasse			Aantal bedrijven: 1.324 / 266
	< € 10M	€10-50M	€50M +	totaal 2014-1
Ja, financiering gezocht	22%	20%	18%	21%
w.v. EV ⁴⁰	12%	8%	2%	9%
w.v. VV (leningen)	66%	63%	68%	66%
w.v. beide	21%	29%	27%	24%

Bron: Panteia, 2014

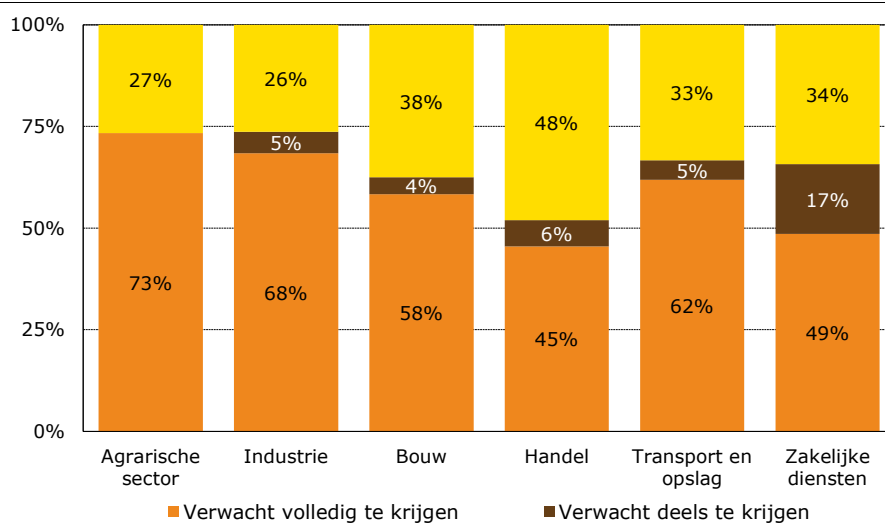
Tabel B3.3 Voor welk doel financiering gezocht? (Meer antwoorden mogelijk)

Doel	Grootteklasse			Aantal bedrijven: 267
	< € 10M	€10-50M	€50M +	totaal 2014-1
Start bedrijf	1%	0%	0%	1%
Overname	6%	9%	8%	7%
Herfinanciering	8%	5%	17%	9%
Herstructurering balans	3%	7%	3%	4%
Werkkapitaal	43%	36%	40%	41%
Innovatie	2%	3%	0%	2%
Internationalisering	1%	0%	2%	1%
Huisvesting	12%	17%	12%	13%
Bedrijfsmiddelen	15%	12%	12%	14%
Overige investeringen	13%	29%	22%	18%
Anders	3%	7%	7%	4%

Bron: Panteia, 2014

⁴⁰ Eigen vermogen, inclusief achtergestelde leningen. De drie laatste percentages tellen op tot 100%, dat wil zeggen, van degenen die het afgelopen jaar geprobeerd hebben financiering te krijgen: het percentage van de eerste rij.

Figuur B3.1 Heeft men de gezochte financiering aan kunnen trekken?

Aantal bedrijven: 197

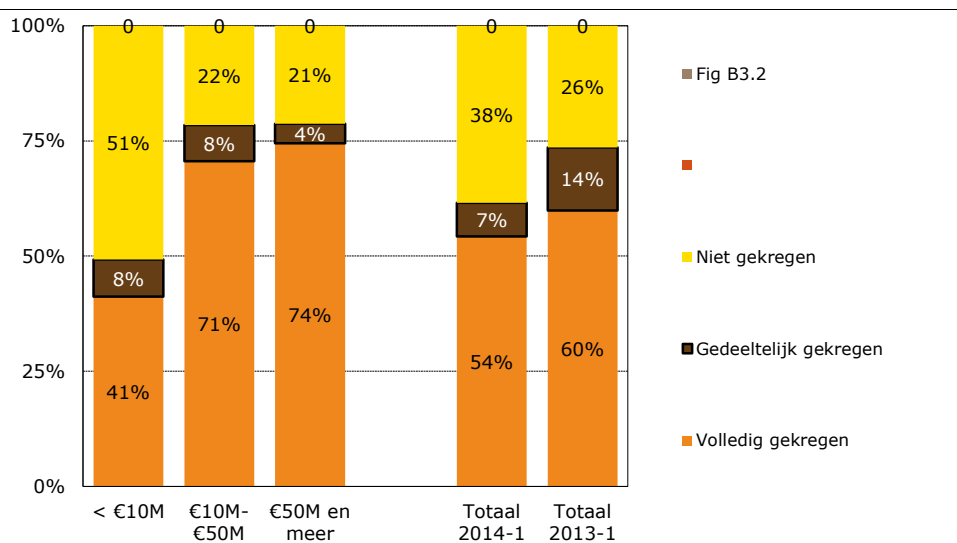
Bron: Panteia, 2014

Tabel B3.4 Bekendheid garantieregelingen

Doel	Grootteklasse			Aantal bedrijven: 1.324
	< € 10M	€10-50M	€50M +	totaal 2014-1
BMKB	19%	25%	23%	21%
Groeifaciliteit	9%	17%	18%	13%
Garantie Ondernemingsfinanciering	14%	25%	27%	19%
Seedfaciliteit technostarters	5%	5%	8%	6%
Innovatiekrediet / Innovatiefonds MKB	26%	30%	30%	28%
WBSO	24%	67%	70%	44%
RDA	15%	45%	45%	29%

Bron: Panteia, 2014

Figuur B3.2 Doorlooptijd van de behandeling door de kredietverstrekker

	< € 10M	€10-50M	€50M +	Totaal 2014-1
Aanvaardbaar geachte looptijd (weken)	5,0	4,6	7,8	5,7

Aantal bedrijven: 95 / 81

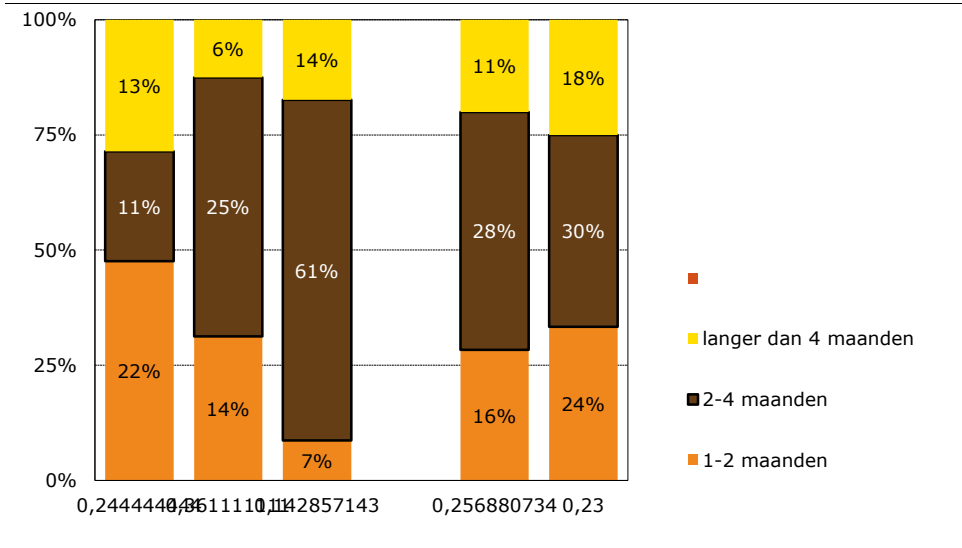
Bron: Panteia, 2014

Tabel B3.5 Ontwikkeling eigen vermogen

Doel	Omzetklasse			Aantal bedrijven: 284 / 270
	< € 10M	€10-50M	€50M +	totaal 2014-1
Absoluut bedrag EV afgenomen	31%	31%	32%	31%
EV als % balans afgenomen	29%	30%	32%	30%

Bron: Panteia, 2014

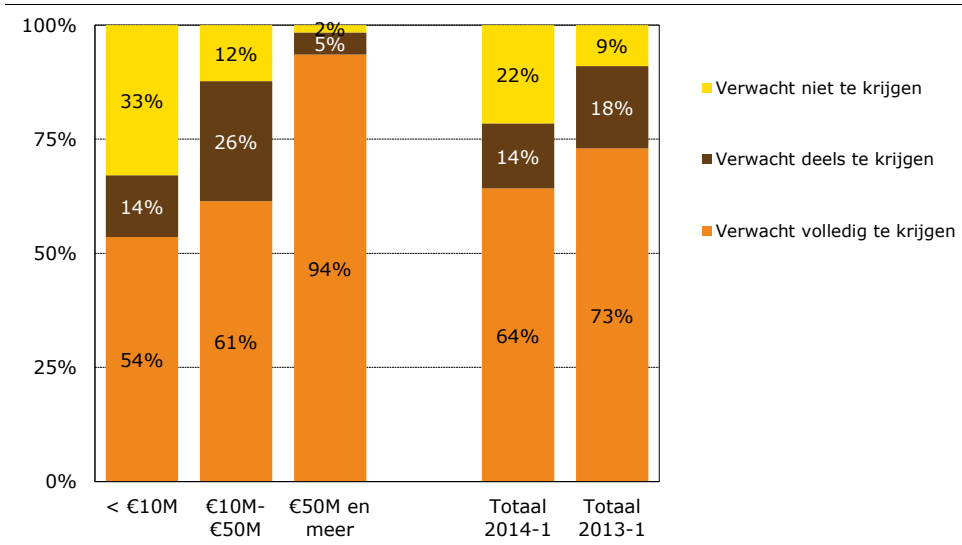
Figuur B3.3 Verwachte financieringsbehoefte in de komende 12 maanden

Aantal bedrijven: 1.339

Bron: Panteia, 2014

Figuur B3.4 Verwacht men het gezochte vermogen aan kunnen trekken?

Aantal bedrijven: 274

Bron: Panteia, 2014

Tabel B3.6 Aanpassing eigen debiteurenbeleid bedrijven (meer antwoorden mogelijk⁴¹)

Wijziging	Omzetklasse			Aantal bedrijven: 1.324
	< € 10M	€10-50M	€50M +	Totaal 2014-1
Betalingstermijn aangescherpt	9%	6%	7%	8%
Betalingstermijn versoepeld	3%	1%	3%	3%
Debiteuren sneller gemaand	5%	4%	2%	4%
Geen leverancierskrediet meer	2%	0%	0%	1%
Geen wijziging	81%	88%	88%	84%

Bron: Panteia, 2014

⁴¹ De aantallen kunnen dus optellen tot meer dan 100%.